

Univerzita Karlova
Pedagogická fakulta
Katedra české literatury

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Edgar Allan Poe a jeho pronikání do české literatury

Edgar Allan Poe and his infiltration into Czech literature

Anna Krompholcová

Vedoucí práce: Mgr. Radim Kopáč

Studijní program: Český jazyk se zaměřením na vzdělávání se sdruženým studiem
Speciální pedagogika se zaměřením na vzdělávání

2025

Potvrzuji, že jsem bakalářskou práci na téma *Edgar Allan Poe a jeho pronikání do české literatury* vypracovala samostatně pod vedením vedoucího práce Mgr. Radima Kopáče a za použití uvedených pramenů a literatury. Prohlašuji, že jsem při její tvorbě nepoužila nástrojů umělé inteligence jiným způsobem, než je uvedeno ve vyjádření, které je součástí textu práce. Dále potvrzuji, že tato práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

Praha 14. 4. 2025

Ráda bych touto cestou chtěla poděkovat vedoucímu své bakalářské práce Mgr. Radimu Kopáčovi za odborné vedení, cenné rady a trpělivost, kterou mi věnoval při tvorbě této práce. Jeho podněty a odborné znalosti mi byly velkou inspirací a pomohly mi lépe pochopit zkoumanou problematiku.

ANOTACE

Práce se zabývá analýzou tvorby amerického spisovatele Edgara Allana Poea a vlivem jeho konkrétních děl na literární práce česky píšících autorů v českých zemích 19. a 20. století. Poe (1809–1849) je považován za průkopníka žánru povídky, a to v několika směrech: vědecká fantastika, detektivka a horor. Cílem této práce je sledovat, jak pronikaly překlady Poeových textů do české literatury, počínaje druhou polovinou 19. století, jak se jeho poetika i konkrétní motivy a témata odrážely v dílech domácích autorů, jak a čím je inspirovaly. Zvláštní pozornost je pak věnována neobvyklé tematické shodě Poeovy slavné povídky „Jáma a kyvadlo“ (1842) a povídky „Železná košile“ (1831) Václava Rodomila Kramera.

KLÍČOVÁ SLOVA

Edgar Allan Poe, horor, Jáma a kyvadlo, Železná košile, V. R. Kramérius, pronikání, komparace, vývoj hororu, překlady, český horor

ANNOTATION

The thesis deals with the analysis of the work of the American writer Edgar Allan Poe and the influence of his specific works on the literary works of Czech authors in the Czech lands in the 19th and 20th centuries. Poe (1809–1849) is considered to be a pioneer of the short story genre in several directions: science fiction, detective fiction – and horror. The aim of this thesis is to trace how translations of Poe's texts penetrated Czech literature, starting in the second half of the 19th century, how his poetics and specific motifs and themes were reflected in the works of domestic authors, and how and by what they inspired them. Special attention is then paid to the unusual thematic coincidence of Poe's famous short story „The Pit and the Pendulum“ (1842) and the short story „The Iron Shirt“ (1831) by Václav Rodomil Kramerius.

KEYWORDS

Edgar Allan Poe, horror, The Pit and the Pendulum, The Iron Shirt, V. R. Kramerius, influence, comparison, the evolution of horror, translations, czech horror

Obsah

Úvod	7
1 Edgar Allan Poe – život a dílo	8
1.1 Život	8
1.2 Literární tvorba	10
1.2.1 Poezie	11
1.2.2 Próza	13
1.3 Poe jako průkopník žánru	14
1.3.1 Horor	14
1.3.2 Detektivka	18
1.3.3 Sci-fi	19
1.4 Poeova poetika	22
1.4.1 Styl a jazyk	22
1.4.2 Tematika a hlavní motivy	24
2 Překlady Poeova díla do češtiny	27
2.1 Nejvýznamnější překladatelé a jejich přístup k Poeovi	27
2.2 Vývoj překladů Poeova díla v 19. století	30
2.3 Vývoj překladů Poeova díla na počátku 20. století	33
3 Ohlasy Poeovy tvorby v české literatuře	38
3.1 Symbolismus	38
3.2 Dekadence	39
3.3 Poe a jeho role v kontextu českého symbolismu a dekadence	40
3.4 Srovnání povídek „Jáma a kyvadlo“ (1842) a „Železná košile“ (1831)	41
3.5 Poeův vliv na českou literární kritiku a dobové ohlasy	42
3.6 Inspirace Poeovými tématy a motivy v české literatuře	44

3.6.1 Pocit strachu	45
Závěr.....	54
Seznam použitých informačních zdrojů	57
Primární literatura.....	57
Sekundární literatura.....	57
Periodika.....	60
Internetové zdroje	60
Vyjádření k využití nástrojů umělé inteligence	61

Úvod

V bakalářské práci se zabývám analýzou tvorby významného amerického spisovatele Edgara Allana Poea (1809–1849), prvními překlady, které se objevují v češtině, a následně jeho vlivem na literární produkci česky píšících autorů v průběhu 19. a 20. století. Edgar Allan Poe (1809–1849) je uznáván jako průkopník několika literárních žánrů, především povídky v oblasti vědecké fantastiky, detektivky a hororu. Jeho inovativní tematické zaměření a zásah do vývoje žánrů světové literatury z něj učinily vlivnou postavu nejen v americkém, ale i v evropském kontextu. Přestože je Poe považován za typicky amerického autora, jeho dílo si postupně našlo cestu i do českých zemí, kde inspirovalo řadu domácích tvůrců.

Pronikání jeho tvorby do české literatury se v práci zaměřuje hlavně na díla vznikající v druhé polovině 19. století a na díla vznikající do dvacátých let 20. století.

Cílem práce je sledovat proces pronikání Poeových textů do české literatury a objasnit ho, počínaje druhou polovinou 19. století, a zkoumat, jak se jeho poetika, specifické motivy a témata odrážely v dílech českých autorů a jakým způsobem je inspirovaly. Zvláštní pozornost je věnována tematické podobnosti mezi Poeovou slavnou povídkou „Jáma a kyvadlo“ (1842) a povídkou „Železná košile“ (1831) Václava Rodomila Krameria. Cílem je zjistit, zda existují hlubší souvislosti mezi těmito dvěma texty.

K dosažení těchto cílů využiji především metody komparativní a recepční analýzy.

Pomocí recepční analýzy se zaměřím na způsob, jakým česká literární kritika přijímala dílo Edgara Allana Poea a také jakým ohlasům se těšily první překlady jeho textů v českých zemích.

V rámci několika kapitol představím život tohoto amerického autora a jeho tvorbu se zaměřením na její typické charakteristiky. Ve druhé kapitole se věnuji tomu, jak byla jeho tvorba přijímána v českých zemích literární kritikou a českými autory, prvním překladům jeho díla a jejich vlivu na česky píšící autory. Ve třetí kapitole se zaměřím na komparativní analýzu povídek „Jáma a kyvadlo“ a „Železná košile“ a analýzu Poeových motivů a poetiky, které můžeme postřehnout v konkrétních dílech česky píšících autorů 19. století až dodnes.

1 Edgar Allan Poe – život a dílo

Úvodní kapitola práce se věnuje životu Edgara Allana Poea, který významně ovlivnil tematické zaměření autorovy tvorby a pomáhá lepšímu porozumění šíři jeho vlivu.

1.1 Život

Příběh Edgara Allana Poea začal v Bostonu 19. ledna roku 1809, kde se narodil chudé herečce a herci alkoholikovi. Počátek 19. století nebyl příznivým obdobím pro kariéru herce, proto ani život budoucího spisovatele nebyl nejjednodušší. Rodina se stále stěhovala a byla v neustálých dluzích. Jeho matka dva roky po porodu zemřela a E. Poe tak zůstává jako sirotek bez matky a otce, který matku již dávno opustil.¹

Malý Edgar se tak dostává do rodiny Allanů, kteří nikdy chlapce oficiálně neadoptovali, ale dali mu jméno a vzdělání, které by mu jeho biologičtí rodiče nebyli schopni umožnit. Edgar Allan Poe byl ve svých sedmi letech poslán nejprve do Skotska a do Anglie, kde v Londýně navštěvoval internátní školu pod vedením paní Duborgové, jejíž jméno se později objevilo i v jeho povídce „Vraždy v ulici Morgue“. O pět let později se vrátil zpátky do Richmondu, do kterého se kdysi přestěhoval i se svými „adoptivními“ rodiči. Bohužel se ale kvůli pochybnému původu a společenskému zařazení stal outsiderem mezi novými spolužáky.²

V roce 1826 nastoupil na univerzitu v Charlottesville, která byla též zvaná jako *University of Virginia*. Poe navštěvoval hodiny starověkých a moderních jazyků i přesto, že ve škole netrávil dlouhé hodiny a studium mu ulehčila jeho geniální paměť, která mu dovolovala načítat dopředu, a i s minimální přípravou získával vynikající výsledky.³

Na stránkách zmíněné univerzity tak můžeme dnes najít také odkaz *Poe as a student (Poe jako student)*, který podává přehled o autorově životě a o jeho studiu

1 HILSKÝ, Martin a ZELENKA, Jan. *Od Poea k postmodernizmu: proměny americké prózy*. Praha: Odeon nakladatelství HŠH, 1993, str. 7, ISBN 80-207-0459-0.

2 Tamtéž, str. 7.

3 The Raven Society (nedatováno) Dostupné z: <https://aig.alumni.virginia.edu/raven/poe-resources/poe-as-a-student/>. [cit. 2025-02-28].

zde. Článek je možné najít *The Raven Society, The oldest and mostprestigious honorary society at the University of Virginia*, který můžeme volně přeložit jako; *Společnost Havrana, nejstarší a nejprestižnější čestná společnost na Virginské univerzitě*.⁴

Ve volném čase se kromě studia věnoval také kartám a popíjení punče. Na základech jeho „mimoškolních aktivit“ je postavena povídka *William Wilson*. Prostředí univerzity a jejího okolí se promítá do povídky *Příběh rozeklaných hor*.⁵

V následujícím období jeho života se objevuje první Poeova mystifikace. V armádě Spojených států byl jistý voják E. A. Perry. Pro vznik dalších povídek jsou dle domněnek důležité procházky po Sullivanově ostrově, kde se mladý a chudý voják E. A. Perry přemýšlel o tom, jak přijít k penězům, takhle vznikla například povídka „Zlatý brouk“.⁶

Během pobytu ve vojenské akademii byl finančně podporován svým otčímem. Zpočátku byl ve West Pointu spokojený a život mu tam vyhovoval, po chvíli ale došlo k obratu a Edgar dělal vše pro to, aby byl z akademie vyloučen. V té době se Poeův otčímat rozhodl, že ho přestane finančně podporovat. Poe se tak přestěhoval zpět do Baltimoru, kde přebýval u své tety – paní Clemmové.

Virginia Poeová (rozená Clemmová), manželka a zároveň sestřenice Edgara Allana Poea, byla popisována jako oddaná a skromná partnerka. Jeho manželkou se stala již ve čtrnácti letech. Poe se věnoval své tvorbě a navzdory chudobě a nouzi pokračoval v práci. Toto jednání se odrazilo i na jejich vztahu, často přehlížel Virginiin zdravotní stav a zanedbával její blaho. Její stav se začal zhoršovat a Poe si to uvědomil až v kritickém okamžiku v lednu 1842. Tato událost zanechala v Poeovi trvalý dojem, jak uvedl v dopise příteli: „*Před šesti lety mé manželce, kterou jsem miloval jako žádný jiný muž, praskla při zpěvu céva*.“. Virginiina nemoc ovlivnila Poeovo psaní, zejména v povídce „Oválný portrét“, která vyšla krátce po její zdravotní krizi. Tato povídka je vykládána jako

4 The Raven Society (nedatováno) Dostupné z: <https://aig.alumni.virginia.edu/raven/poe-resources/poe-as-a-student/>. [cit. 2025-02-28].

5 HILSKÝ, Martin a ZELENKA, Jan. *Od Poea k postmodernizmu: proměny americké prózy*. Praha: Odeon nakladatelství HŠH, 1993, str. 8, ISBN 80-207-0459-0.

6 Tamtéž, str. 8.

výraz Poeovy lítosti nad tím, že svou ženu během nemoci zanedbával. Jejich vztah tak odrážel hlubokou lásku, ale i tragické přehlížení.⁷

Po smrti své ženy na tuberkulózu se však vrací nazpět do Richmondu, propadá alkoholismu a následně v roce 1849 umírá.⁸

1.2 Literární tvorba

Edgar Allan Poe začíná publikovat již v osmnácti letech. Pro život spisovatele se rozhoduje po smrti svého bratra Henryho v roce 1831. Patřil mezi první známé Američany, kteří se pokoušeli o spisovatelskou dráhu jako jejich hlavní příjem. Protože ale neexistoval mezinárodní zákon na ochranu autorských práv a kvůli mezinárodní hospodářské krizi, která se v Americe objevila v roce 1837, se dostal spisovatel Edgar Allan Poe do mnoha dluhů a žádal o podpory. Po výhře literární ceny se stal pomocným redaktorem v *Southern Literary Messenger*, ale kvůli opakovaným problémům s alkoholem dostal výpověď.⁹

Po sňatku se vrátil zpátky do *Messengeru*, zde až pětinasobně pozvedl jeho náklad, pracoval zde dva roky. Po svém odchodu pracoval v časopisech *Burton's Gentleman's Magazine* a *Graham's Magazine* a pohltila ho touha po vlastním literárním časopise s názvem *The Penn*, později *The Stylus*. K samotnému tisku vysněného časopisu již nedošlo.¹⁰ K neúspěchu tohoto projektu přispělo v různých dobách několik faktorů – ekonomická situace, Poeovo spojení s vydavatelem časopisu Georgem R. Grahamem, který odmítal finančně podpořit Poeův projekt, a zřejmě i Poeovy osobní nedostatky, jako např. jeho kritická povaha a pohrdání převládajícími literárními standardy té doby, které mohly odradit potenciální příznivce a přispěvatele časopisu, zároveň Poeovy pokusy získat

7 REIN, David M. "Poe's Dreams." *American Quarterly*, vol. 10, no. 3, 1958, str. 368-369 pp. 367–71. *JSTOR*, <https://doi.org/10.2307/2710350>. Accessed 3 Apr. 2025.

8 HILSKÝ, Martin a ZELENKA, Jan. *Od Poea k postmodernizmu: proměny americké prózy*. Praha: Odeon nakladatelství HŠH, 1993, str. 8-10, ISBN 80-207-0459-0.

9 BLOCK, Lawrence, CONNELLY, Michael (ed.). *V mistrově stínu*. V Praze: XYZ, 2010. str. 11, ISBN 978-80-7388-301-0.

10 Tamtéž, str. 8.

příspěvky od významných spisovatelů komplikovala jeho předchozí kritika na jejich adresu.¹¹

1.2.1 Poezie

Psát začal poté, co skončil studium a nastoupil do armády. Tehdy osmnáctiletý Edgar, který tvrdil, že je mu dvacet dva let publikoval svou první sbírku, poezii *Tamerlán a jiné básně* (1827), tato díla ovšem nebyla vydána pod jeho jménem, ale jako dílo jistého „Bostoňana“.¹²

Kritika, která se týkala jeho básní, byla neúprosná, napadáno bylo například mechanické metrum básní a nadsazený způsob mluvy a vyslovování, ale jen málo básníků stejného století, mezi které patřil např. Walt Whitmann nebo Emily Dickinsonová, bylo v té době tak čteno jako Poe a přispělo do americké národní kultury nezapomenutelnými básněmi, jako jsou *Heleně* (1831), *Israfel* (1831), *Město v moři* (1845), *Havran* (1845), *Ulalum* (1847), *Zvony* (1849) a *AnnabelLee* (1849) a jako další velmi zásadní a unikátní básně můžeme uvést *Sám* (1829), *Sonet vědě* (1829) a *Lenora* (1831).¹³

Při jejich čtení si můžeme všimnout originality každé z nich i přesto, že jsou jednotné svým tématem, a na každém řádku je patrný Poeův originální rukopis.¹⁴ Poeova poezie se často zabývá tématy krásy, ztráty a melancholie, zejména smrti krásných žen. Jeho balady (*Lenora*, *Havran*, *Ulalume* a *Pro Annie*) se vyznačují narativní strukturou, rýmovou skladbou a výrazným metrem. Jsou určeny k hlasitému přednesu, nikoli aby se četly potichu pro sebe a každou z nich pronáší vymyšlená postava truchlícího milence.¹⁵

11 ROYER, Diana. "Edgar Allan Poe's 'Morning on the Wissahiccon': An Elegy for His Penn Magazine Project." *Pennsylvania History: A Journal of Mid-Atlantic Studies*, vol. 61, no. 3, 1994, pp. 318–31. JSTOR, <http://www.jstor.org/stable/27773744>. Accessed 5 Apr. 2025.

12 BLOCK, Lawrence, CONNELLY, Michael (ed.). *V mistrově stínu*. V Praze: XYZ, 2010. str. 8, ISBN 978-80-7388-301-0.

13 HOFFMAN, Daniel (1995). *Edgar Allan Poe: The Artist of the Beautiful*. *The American Poetry Review*, 24(6), str. 11. <http://www.jstor.org/stable/27781913>

14 Tamtéž, str. 11.

15 Tamtéž, str. 11.

V Poeových básních můžeme najít propojení rysů romantismu a také racionality. Zabývá se extrémními psychickými stavy a emocemi charakteristickými pro romantismus (láska, touha, zoufalství, osamělost, ...), které jsou velmi intenzivní, ale zároveň si můžeme všimnout racionálního přístupu k poezii. To dokládá i jeho esej „Filosofie básnické skladby“, kde popisuje systematický proces tvorby poezie.¹⁶ Tato kombinace ukazuje, že i přes častou emocionalitu a romantičnost, je způsob jeho psaní také analytický. Některé motivy jako je ztráta, šílenství a děsivá hrůza, které se vyskytují v Poeově poezii, se přenášejí i do prózy.

Mezi životopisce, kteří se zajímali o Poea a jeho dílo, můžeme zařadit např. Francouzku Marii Bonaparte a Američana Kennetha Silvermana. Oba se shodují na tom, že na Poeovy básně měla klíčový vliv smrt žen v jeho životě (biologická matka, nevlastní matka i jeho mladičká žena Virginia). Tyto ženy vzbuzovaly v Edgarovi pocit bezpečí a byly pro něj místem útěchy. Jejich smrt ovlivnila spisovatelovu představivost, jejíž zkřivený odraz můžeme pozorovat v tvorbě, zejména potom v básních. Již v první sbírce básní *Tamerlán a jiné básně*, přesněji v závěrečné básni této sbírky „Jezero“, můžeme postrehnout jakousi zvláštnost, předčasnou vyspělost a originální pojetí tématu.¹⁷

Podle Poea samotného by báseň měla být limitována svou délkou, ideální je podle něj zhruba sto veršů. Text by tak měl být čtenář schopen přečíst na posezení, aby došlo k pravému básnickému účinku, který text může ve čtenáři vyvolat, pokud báseň přečte najednou. Jakmile dojde k přerušení jednotnosti četby, zasáhnou do účinku básně všední záležitosti a nedojde k ucelenému prožitku z četby.¹⁸

Poe ovlivnil poezii následujících sto padesáti let prostřednictvím desítky básní a několika esejů, v nichž položil teoretické základy a ovlivnil symbolistické a modernistické hnutí, došlo také ke vlivu francouzských prokletých básníků, mezi něž je řazen mimo jiné také E. A. Poe. Byl to právě Poe, který v Baudelairovi probudil smysl pro

16 HOFFMAN, Daniel (1995). *Edgar Allan Poe: The Artist of the Beautiful*. *The American Poetry Review*, 24(6), str. 4. <http://www.jstor.org/stable/27781913>

17 Tamtéž, str. 12.

18 ŠULC, Jan, Jan ZÁBRANA a Aloys SKOUMAL. *Jak se dělá báseň*. Praha: Mladá fronta, 1999, s. 10-11. ISBN 80-204-0793-6. Dostupné také z: <https://ndk.cz/uuid/uuid:9d4dd170-6169-11e3-ae93-001018b5eb5c>

tajemný život věcí.¹⁹ Právě Poeova mimořádná citlivost, vycházející z jedinečných životních okolností a prožitého utrpení, propůjčuje jeho dílům univerzální význam.²⁰ Další Poeův vliv bychom následně mohli sledovat ve 20. letech u české avantgardy, která se projevuje v poetismu a surrealismu s nimiž jsou spojeni autoři jako spisovatel Vítězslav Nezval nebo kritik Karel Teige.

1.2.2 Próza

Poe je proslulý nejen svou poezií, ale také jako autor povídek. Překladatel a esejista Martin Hilský jej v doslovu ke knize *Jáma a kyvadlo* (1975) výstižně nazval „Povídkář Poe“.

První povídka, která se řadí do autorovy tvorby, nese název „Ohnivý kůň“, a byla publikována v roce 1832. Poe ji společně s dalšími čtyřmi povídkami nechal publikovat v časopise *Philadelphia Saturday Courier*. Mladý Edgar Allan Poe, který se v tomto období vrátil z pobytu v americké armádě. Poté údajně anonymně přihlásil do soutěže své povídky. Do soutěže, kterou časopis pořádal na konci května, přihlásil povídku „Ohnivý kůň“ a s ní čtyři další – „Vévoda De L'Omelette“ (1832), „Jeruzalémská povídka“ (1832), „U konce s dechem“ (1832) a jako poslední povídku „Bon-Bon“ (1832).²¹

Je pravděpodobné, že Poeův přechod od poezie k próze byl motivován finančními obtížemi, které vznikly v důsledku ukončení podpory ze strany Johna Allana. Z tohoto důvodu začal psát povídky krátce po svém odchodu z vojenské akademie ve West Pointu. Existují také zmínky o tom, že Poe některé své povídky napsal již během studií na Virginské univerzitě, avšak tato tvrzení nejsou dostatečně doložena. Rovněž neexistují jasné důkazy o tom, že by během několikaměsíčního pobytu na vojenské akademii psal něco jiného než poezii. Přesto některé pasáže z knihy *U konce s dechem* (1832), jež

19 VERLAINE, Paul a Adolf KROUPA. *Prokletí básníci* =: [Les Poètes maudits]: Tristan Corbière, Arthur Rimbaud, Stéphane Mallarmé, Marceline Desbordes-Valmore, Villiers de l'Isle-Adam, Pauvre Lelian. 1946, s. 6. Dostupné také z: <https://kramerus-dnnt.nkp.cz/uuid/uuid:c2aeb840-2f8e-11e5-b57a-005056825209>

20 HOFFMAN, Daniel (1995). *Edgar Allan Poe: The Artist of the Beautiful*. *The American Poetry Review*, 24(6), str. 18. <http://www.jstor.org/stable/27781913>

21 POE, E. Allan., Varner, J. Grier. (1933). *Edgar Allan Poe and the Philadelphia Saturday courier: facsimile reproductions of the first texts of Poe's earliest tales and "Raising the wind"*. Charlottesville: University of Virginia., introduction str. 4 (iv).

obsahují možné odkazy na soudobé americké události, naznačují, že v tomto období mohl pracovat právě na próze.²²

Autor se věnoval povídkám zhruba od počátku 30. let 19. století až do konce svého života. Prokazoval schopnost kombinovat prvky pokleslé a vysoké literatury. Své povídky vydával ve sbírkách jako *Grotesky a arabesky* a *Povídky*. Přestože jednotlivé krátké prozaické texty zpracovávaly různorodá témata, často je spojovaly určité motivy. Například povídka *Skokan* se zabývá špatností lidské duše a vypráví o pomstě trpasličího šaška svému krutému panovníkovi. Dobrodružné a fantastické prvky jsou patrné v povídce „Rukopis nalezený v láhvi“ (1833), která formou dopisu líčí neuvěřitelný příběh jediného přeživšího ztroskotání, jenž se ocitne na záhadné lodi s neobvykle starou posádkou a prožívá její zánik.

Zpočátku na sebe Poe upozornil spíše svými kritikami než svými básněmi nebo prozaickými texty. Jednalo se o kritiky, které psal ve druhé polovině 30. let do *Jižního literárního posla* a do filadelfských měsíčníků.²³

1.3 Poe jako průkopník žánru

Následující podkapitoly blíže definují žánry jako horor, detektivka a sci-fi. Edgar Allan Poe je považován za průkopníka těchto žánrů.

1.3.1 Horor

Definice žánru

Samotné pojmenování horor pochází z anglického slova *horror*, které můžeme přeložit jako hrůza, zděšení. Horor je žánrem populární literatury, který se zaměřuje

22 POE, E. Allan., Varner, J. Grier. (1933). *Edgar Allan Poe and the Philadelphia Saturday courier: facsimile reproductions of the first texts of Poe's earliest tales and "Raising the wind"*. Charlottesville: University of Virginia., introduction str. 4-5 (iv-v)

23 CHUDOBA, František. *Pod listnatým stromem*. V Praze: Jan Laichter, 1947, s. [1e]. Dostupné také z: <https://ndk.cz/uuid/uuid:ac7d04ca70b1b2da38f89d9a677d6020>

na vyvolání pocitů jako je strach, napětí a hrůza. Tento žánr je obvykle zařazován do trojčlenné skupiny společně se žánry science fiction a fantasy.²⁴

Horor se od výše zmíněných dvou žánrů odlišuje především esteticky, neboť se zaměřuje na emotivní příběh, jehož cílem je vyvolat intenzivní pocity strachu, úzkosti a čerpá hlavně z lidské iracionality, napadá temnou stránku člověka, která je upozaděna a vytěsňena v naší mysli. Na člověka může působit skrz sny a oživuje demony, které v sobě nosí každý z nás.²⁵

Postavy, které jsou pro žánr hororu typické, se s postupem času a v závislosti na poptávce čtenářů obměňují. Můžeme mezi nimi najít archetypy v podobě upírů, monster, vlkodlaků nebo šílených lékařů. V moderní době jsou velmi populárními postavami mimo jiné psychopat, zombie, sériový vrah nebo dětské postavy nahánějící hrůzu.²⁶ S postavami je velmi důležité propojit prostředí.

Můžeme se setkat s hororem vnějškovým, jehož děs a hrůza je navozena ve čtenáři hlavně prostřednictvím prostředí a přírody. Děj hororového příběhu se většinou odehrává na místech, která již nejsou zcela běžná, většinou si je asociujeme s pocity strachu a děsu. Jedná o budovy vznikající ve středověkém období – zámky, hrady, kláštery a mj. hřbitovy, ruiny, lesy atd. Může se také jednat o běžná místa, která jsou ale v charakteristice doplněna adjektivy jako; osamělý, opuštěný, starý.²⁷

Horor, který je spojen s psychikou postavy můžeme nazývat hororem vnitřním, ten se objevuje na přelomu 19. a 20. století. Hlavním původcem a zdrojem strachu je člověk, který bojuje se svými vlastními demony a mívá psychické problémy. Zpočátku si nemusíme stavu psychiky všimnout a k odhalování dochází s postupem čtení. Postava se s duševní poruchou nemusí narodit. Příčinou vzniku může být také nepříznivé období v dětství, např. týrání, psychické narušení rodičů, které dítě ovlivňovalo.

24 MOCNÁ, Dagmar a PETERKA, Josef. *Encyklopedie literárních žánrů*. Praha: Paseka, 2004. str. 253, ISBN 807185669X.

25 MOCNÁ, Dagmar a PETERKA, Josef. *Encyklopedie literárních žánrů*. Praha: Paseka, 2004. str. 253, ISBN 807185669X.

26 Tamtéž, str. 253.

27 Tamtéž, str. 253.

Strach z neznáma je hlavním zdrojem silné emocionality žánru, který může být vyvolán rozumem nepochopitelným vpádem někoho nebo něčeho do běžného života, kdy se nám do hrůz běžných dní najednou dostává něco ještě mnohem horšího.²⁸

Vývoj žánru

S hororem se můžeme setkat již v 18. století. Příběhy, které navozovaly pocity strachu, se objevují už ve starých mýtech, knížkách lidového čtení nebo v gotických románech a v německé tvorbě E. T. A. Hoffmanna a jeho díle *Ďáblův elixír* (1815). V návaznosti na gotický román (subžánr románu s napínavým a tajemným příběhem v děsivém prostředí²⁹), se horor objevuje v dílech anglických spisovatelů romantismu, např. v románu *Frankenstein* (Mary Wollstonecraft Shelleyová, 1817) a v povídce *Upír* (John William Polidori, 1819). Obě tyto postavy, monstrum a upír jsou následně řazeny mezi výše zmíněné archetypy.³⁰ Propojení hororu a romantismu můžeme najít v dominantním tématu, kterým je konflikt mezi společností a jedincem a silný vztah k přírodě, ve které hledá útěchu a pochopení. Vyobrazení romantické přírody může být také mnohdy popisováno jako hrubá, divoká a mystická.

Jako prvního klasického autora hororu můžeme uvést právě E. A. Poea, jehož dílo má všechny podstatné rysy hororu. Poe především zachází s hrůzou jako se sjednocujícím prvkem svého díla, ta vychází z náznaků, dojmů a subjektivní nálady.³¹

Mezi další americké spisovatele zabývající se tímto žánrem, ale s odlišným přístupem než Poe, můžeme řadit například Nathaniela Hawthorna (*Dům se sedmi štíty*, 1851) a ke konci 19. století poté spisovatele Ambrose Bierceho (*Může se tohle stát?*, 1893). Občas se hororové rysy objevily také v dílech některých významných autorů, kteří psali uměleckou literaturu, jako Guy de Maupassant (*Horla*, 1887),

28 MOCNÁ, Dagmar a PETERKA, Josef. *Encyklopedie literárních žánrů*. Praha: Paseka, 2004. str. 253, ISBN 807185669X

29 Tamtéž, str. 219.

30 Tamtéž, str. 254.

31 Tamtéž, str. 254.

Ivan Sergejevič Turgeněv (*Přízraky a jiné povídky*, 1864), Fjodor Michajlovič Dostojevskij (*Zločin a trest*, 1866).³²

Přelomovým anglickojazyčným dílem se stal epistolární román *Drákula* z roku 1897 spisovatele Brama Stokera, ten v zemi s největší hororovou tradicí rozvinul charakteristický typ upíra, který se stal normou pro užití motivu a postavy upíra.³³

Na počátku 20. století byl horor popularizován zejména prostřednictvím časopisů. Jednalo se hlavně o magazín *Weird Tales*, který začal vycházet roku 1923 a jsou s ním spojovány osobnosti jako Robert Erwin Howard, Clark Ashton Smith nebo Howard Phillips Lovecraft (mistr povídky, historik hororu a první, kdo pro žánr použil pojmenování *horror*). V průběhu 40. let stále dochází k popularizaci hororu prostřednictvím magazínů a k výraznému rozvoji dochází v 60. letech, kdy se z paperbacků horor dostává i mezi knihy vázané, v důsledku toho se ale odklání od povídky směrem k románu.³⁴

Horor jako literární žánr se stal součástí „hlavního proudu“, v důsledku čehož vznikly různé subžánry, jako hororová sci-fi anebo později (v 80. letech) *splatterpunk*.³⁵

Nejúspěšnějším autorem se stal Stephen King, který se opírá o realistické prostředky a klade důraz na psychologickou hloubku postav, velmi přesně vystihuje různé podoby úzkostí, strachů a skrytých obav, které byly typické pro americkou společnost po druhé světové válce, např. *Hon na čarodějnice* (1986). Po celé 20. století je důležité propojení tohoto žánru s filmovým průmyslem. Prvním hororovým filmem byl pouze desetiminutový úryvek *Frankensteina* (1910).³⁶

32 MOCNÁ, Dagmar a PETERKA, Josef. *Encyklopedie literárních žánrů*. Praha: Paseka, 2004. str. 254, ISBN 807185669X

33 Tamtéž, str. 254.

34 Tamtéž, str. 255.

35 Tamtéž, str. 255.

36 Tamtéž, str. 255.

1.3.2 Detektivka

Definice žánru

V této podkapitole se budu zabývat definicí a vývojem detektivního žánru, a to ve vztahu k Edgaru Allanu Poeovi, který je považován za jeho zakladatele. Pojmenování žánru je odvozeno od latinského *detegere*, což znamená něco/někoho odkrýt nebo odhalit – přesně tuto funkci plní Poeovy texty. Funkcí žánru je hlavně zaujmout a pobavit, je řazen do kriminální literatury. Autor tohoto žánru se snaží čtenáře prostřednictvím mezer ve vyprávění a postupně získávaných informací dovést k nějakému domnělému podezření a neustálému kladení otázek. Narativ příběhu je psán tak, aby u čtenáře podporoval vznik, rozvoj a schopnost ověřit si tato podezření.³⁷

Pro detektivní žánr v Poeově pojetí je důležitá samotná postava detektiva, na které závisí celkové dění příběhu. Poe touto postavu vytvořil archetyp, který později inspiroval mnohé autory. Jedná se často o osobu s nadměrnou inteligencí a neúplnou charakteristikou – v Poeových povídkách tuto roli ztělesňuje Auguste Dupin, který kolem sebe navozuje záhadnou atmosféru. Postava detektiva je poměrně často vyobrazována jako postava svým jistým způsobem bláznivá a oproti okolí mívá výstřední chování (u Dupina se to projevuje jeho neortodoxními metodami a zálibou v duševní analýze). Vlastnosti, které toto podivínství podporují, a které v řešení kriminálních případů pomáhají jsou např. až nadlidské pozorovací schopnosti, schopnosti dedukce a také znalost lidské psychiky. Většinou se jedná o člověka na okraji společnosti, který je jí nechápán, společně s ním obvykle souzní jeho partner, který vnímavost detektiva postrádá, a stává se jakýmsi můstkem mezi komplikovanou osobností detektiva a čtenáře, např. *Sherlock Holmes* a jeho partner v řešení zločinu *dr. Watson* (Arthur Conan Doyle).³⁸

V textu se setkáváme s vedlejšími postavami, které jsou postupně v textu podrobně charakterizovány, je pro ně typická odlišnost a rozmanitost jejich výpovědí a svědectví, aby detektivovy a zároveň čtenářovy hypotézy nebyly tak snadno srovnatelné se závěrem

37 MOCNÁ, Dagmar a PETERKA, Josef. *Encyklopedie literárních žánrů*. Praha: Paseka, 2004. str. 106, ISBN 807185669X

38 Tamtéž, str. 106.

děje a rozuzlením příběhu. V souvislosti s tím je nutné dodržet přísné pravidlo týkající se kompozice, kdy autor čtenáři rozuzlení odkrývá postupně s logickou návazností a se závěrečným překvapením. Tohoto jevu může autor docílit prostřednictvím retardace – zpomalení děje, aby k odhalení vraha, kterého autor samozřejmě zná, nedošlo ihned.³⁹

Vývoj detektivního žánru

S prvními náměty detektivek se objevují již v dobách vzniku biblických apokryfů, například *Zuzana v lázni*. Teprve Poe systematizoval žánr a dal mu pevnou formu, i přesto, že je autorem pouze pěti detektivních povídek, jedná se např. o „Vraždy v ulici Morgue“, „Záhada Marie Rogêtové“ a „Odcizený dopis“.⁴⁰

V Anglii se tohoto žánru, který je spíše bližší společenskému románu, ujímá Charles Dickens (nedokončený román *Tajemství Edwina Drooda*) a Wilkie Collins (*Měsíční kámen*, 1868).⁴¹

V návaznosti na Poea se detektivního žánru ujímá také sir Arthur Conan Doyle s romány a povídkami, kde hlavní postavou není nikdo jiný, než dnes už široké veřejnosti známý Sherlock Holmes – postava, která by bez Poeova Dupina zřejmě nikdy nevznikla.⁴²

Navzdory žánrovým obměnám, se kterými se žánr detektivky v průběhu let potýká, si původní Poeova podoba „složitě hádanky“ zachovává své místo. Žánr byl rozvíjen především v Anglii, a to především ženskými autorkami.⁴³

1.3.3 Sci-fi

Definice žánru

Žánr sci-fi, jakožto zkratka z anglického science fiction, je žánrem vědeckofantastické literatury, jak si můžeme odvodit i z doslovného překladu anglických

39 MOCNÁ, Dagmar a PETERKA, Josef. *Encyklopedie literárních žánrů*. Praha: Paseka, 2004. str. 107, ISBN 807185669X

40 Tamtéž, str. 108.

41 Tamtéž, str. 108.

42 Tamtéž, str. 108.

43 Tamtéž, str. 108.

slov (science = věda, fiction= beletrie, próza). Samotné pojmenování bylo poprvé užito ve 20. letech 20. století propagátorem tohoto žánru Hugem Gernsbackem, samotné kořeny tohoto žánru sahají hlouběji právě k Edgaru Allanu Poeovi. Do Evropy se označení dostává až v polovině čtyřicátých let.⁴⁴

Sci-fi patří k žánrům v moderní době velmi oblíbeným a je pro ni také velmi typický. Vzniká totiž jako odezva na moderní svět a jeho civilizaci. Představuje nám jiný možný model světa. Autor může experimentovat a položit si otázku: Co by bylo kdyby? A na jejím základě vytvořit scénář nových událostí, odborně nazýváno jako kontrafakturální historie.⁴⁵

Mezi typické motivy žánru je řazen vynález, podnikání fantastické cesty (většinou vesmírného typu), kolonizace vesmíru nebo i v současné době velmi populární vznik umělé inteligence a její vzpoura.⁴⁶

Postavy jsou velmi často nereálné, např. mimozemšťané, roboti, mutanti, mj. jsou to postavy vynálezců, pro které je typická samota nebo cestovatelé, kteří se vydávají na dalekou cestu za poznáním.⁴⁷

Science fiction se tak u Poea stává prostředkem nejen k napínavému vyprávění, ale i ke kritice lidské zvědavosti a touhy po moci. Je velmi důležitou součástí literatury pro děti a mládež, tento žánr je mezi dětmi a mladistvými velmi populární. Dokazuje to také fakt, že i zakladatel sci-fi, Jules Verne, počítal u svých děl s dětskými čtenáři.⁴⁸

Vývoj žánru sci-fi

S prvními tématy souvisejícími se science fiction se můžeme setkat již polovině 17. století. Vznikají díla s názvem *Cesta na měsíc* od řeckého satirika Lúkiána, Cyrana z Bergerac a dalších. V období mezi 16. a 18. stoletím, tedy v období raného novověku,

44 MOCNÁ, Dagmar a PETERKA, Josef. *Encyklopedie literárních žánrů*. Praha: Paseka, 2004. str. 621, ISBN 807185669X

45 Tamtéž, str. 621.

46 Tamtéž, str. 622.

47 Tamtéž, str. 622.

48 Tamtéž, str. 622-623.

předcházel žánru sci-fi žánr utopie. Dílo v tomto žánru napsal Louis-Sébastien Mercier, který byl francouzským dramatikem. Své utopické dílo pojmenoval *Rok 2440* (1772), v opozici s moderními tématy vidí budoucnost civilizace v návratu k přírodě a oproštění se od techniky.⁴⁹

Zakladatelem žánru je již zmíněný Jules Verne, jemuž ale předcházely některé povídky Edgara Allana Poea („Příběh z rozeklaných hor“, 1844) a dílo *Frankenstein* (1818) od spisovatelky Mary Shelleyové. Poe však na rozdíl od Verna kladl důraz na psychologické napětí, tajemství a atmosféru. Verne většinou svých románů pojal v duchu dobrodružné prózy a tematicky se jednalo o záhadné cesty různými dopravními prostředky (*Pět neděl v balóně*, 1864) nebo do míst dosud nezkoumaných (*Cesta do středu Země*, 1864, *Ze Země na Měsíc*, 1865).⁵⁰

V první polovině 20. století je znám jako autor sci-fi žánru především Aldous Huxley (*Konec civilizace*, 1932). V průběhu dvacátého století je tento žánr popularizován a rozšiřován především díky časopisům.⁵¹

Obdobím rozkvětu žánru se stávají léta po druhé světové válce, kdy působí autoři, které dnes bereme jako typické představitele; americký spisovatel Isaac Asimov nebo britský spisovatel Arthur Charles Clarke. Ve 30. – 50. letech ovšem dochází k období stagnace, hlavně co se týče rozvoje žánru v Sovětské literatuře, a to kvůli předpisové estetice a cenzuře v socialistických zemích.⁵²

Jako poslední směr žánru je uváděn *kyberpunk*, s nímž je spojována hlavně postava na okraji společnosti bojující o nezávislost ve světě, kde dochází k rychlé a progresivní expanzi digitálních sítí. Autory tohoto směru jsou William Gibson (*Neromancer*, 1984) a Bruce Sterling (*Zrcadlovky*, 1986).⁵³

49 MOCNÁ, Dagmar a PETERKA, Josef. *Encyklopedie literárních žánrů*. Praha: Paseka, 2004. str. 623, ISBN 807185669X

50 Tamtéž, str. 623

51 Tamtéž, str. 623-624

52 Tamtéž, str. 624

53 Tamtéž, str. 624

Pro vývoj a šíření žánru je důležité jeho propojení a mísení s dalšími žánry. Poe se nebál kombinovat horor, detektivku a vědeckou spekulaci. Jeho žánrová rozmanitost připravila půdu pro prolínání sci-fi s komiksem, filmem i videohrami. Velkým konkurentem sci-fi se stává žánr fantasy.⁵⁴ Fantasy se od sci-fi liší nevysvětlitelností fantastických prvků jako je magie, smyšlené bytosti a často inspirace mytologií a středověkem.

1.4 Poeova poetika

V kapitole je věnována pozornost Poeově stylu a jazykovým postupům mj. motivům a tématům, které v jeho tvorbě můžeme najít.

1.4.1 Styl a jazyk

Nejdříve se zaměříme na oblasti jazyka a stylu v Poeově poezii. Poe pečlivě pracuje se zvukovou stránkou veršů, i když si příliš neláme hlavu s rýmy. Zajímavé je, že upřednostňuje hlásku *n* před *r* a *i* před *s*. Při analýze 500 veršů pěti básníků (vč. E. A. Poea) bylo zjištěno, že Poe používá *n-ové* zvuky před *r-ovými* a *i-ové* před ostrými *s-ovými*, to je považováno za neobvyklé, protože ho to odlišuje od jeho současníků, např. Johna Greenleafa Whittiera, Henryho Wadswortha Longfellowa, Jamesa Russella Lowella, Walta Whitmanna. Toto bylo zjištěno u právě těchto čtyř básníků včetně E. A. Poea. Tato volba uspořádání zvuků přispívá k hudební kvalitě jeho poezie. Drží se konzervativního přístupu tím, že zachovává výrazný rytmus s minimem odchylek. Zároveň působí moderně, protože se vyhýbá zkráceným tvarům slov, neobvyklému slovosledu a zastaralým výrazům. Na druhou stranu je nekonvenční v tom, že často používá volnou strukturu slok. Tyto skutečnosti ukazují, že Poe měl cit pro hudebnost a rytmus, ale zároveň pro něj bylo těžké držet se přísných pravidel rýmování a stavby veršů.⁵⁵

Poe i Walt Whitman byli mimořádně talentovaní, ale svou tvorbu začínali spíše slabými a konvenčními verši. Whitman si nedokázal osvojit tradiční básnické postupy,

54 MOCNÁ, Dagmar a PETERKA, Josef. *Encyklopedie literárních žánrů*. Praha: Paseka, 2004. str. 624, ISBN 807185669X

55 WERNER, W. L. "Poe's Theories and Practice in Poetic Technique." *American Literature*, vol. 2, no. 2, str. 8, 1930, pp. 157–65. JSTOR, <https://doi.org/10.2307/2920018>. Accessed 10 Mar. 2025.

a tak se přiklonil k volnému verši. Poe se zase potýkal s obtížemi spojenými s rýmováním a pravidelnou stavbou slok, ale postupně si osvojil techniku rytmu, kritiku cizí poezie a dovedl k dokonalosti svého výjimečného „Havranu“.⁵⁶

Rok po publikaci své básně *Havran*, byla vydána také jeho esej *Filosofie básnické skladby* (1846). Edgar Allan Poe v díle píše, že spisovatel by si měl nejprve vybrat dojem, kterého chce dosáhnout (např. smutek), a teprve poté hledat události a tón, které k tomuto účinku povedou.⁵⁷

Poe věnuje značnou pozornost použití refrénu jako uměleckého prostředku. Rozhodl se pro krátký refrén, ideálně jedno slovo, které by se dalo obměňovat a zároveň by umocňovalo zamýšlený účinek, nakonec zvolil slovo „nevermore“ pro jeho zvukovou a významovou vhodnost.⁵⁸

Edgar Allan Poe ve svých povídkách často pracuje s argumentací a snaží se čtenáře přesvědčit realističností příběhu. Tohoto postupu si můžeme všimnout v povídkách jako; „Předčasný pohřeb“ (1844), „Démon zvrácenosti“ (1845) či „Pád do Maelströmu“ (1841). Poe obvykle uvádí tři nebo více detailních informací, aby čtenáře přesvědčil, že události, které popisuje, by se mohly doopravdy stát. Tím si získává čtenáře a jeho důvěru, než přistoupí k samotnému vyprávění. Tento postup nejenže zpomalí děj a oddaluje příběh, který čtenář očekává od prvního začtení, ale zároveň odhaluje slabou autoritu vypravěče.⁵⁹

56 Tamtéž, str. 8-10.

57 POE, Edgar Allan. *Filosofie básnické skladby*. Online. V MKP 1. vydání. Praha: Městská knihovna v Praze, 2018., str. 5, ISBN 978-80-7587-939-4. Dostupné z: chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcgclefindmkaj/https://web2.mlp.cz/koweb/00/04/40/79/95/filosofie_basnick_e_skladby.pdf. [cit. 2025-03-10].

58 Tamtéž, str. 8-10.

59 DOCTOROW, E. L. "Our Edgar." *The Virginia Quarterly Review*, vol. 82, no. 4, str. 242-243, 2006, pp. 240-47. JSTOR, <http://www.jstor.org/stable/26444630>. Accessed 10 Mar. 2025.

Jako literární kritik, navzdory častému podceňování, zůstává téměř bezkonkurenční díky jasnosti a kontinuitě svých myšlenek a také díky vzácné schopnosti dovést myšlenku k logickému závěru.⁶⁰

Styl psaní Edgara Allana Poea lze charakterizovat výrazným důrazem na estetickou stránku jazyka, a to zejména prostřednictvím rytmických a hudebních kvalit jeho veršů. Poe sám definoval poezii jako „rytmické vytváření krásy“, tím poukázal na jednoduché propojení hudebních prvků (rytmus, rým) s poezií. Tato myšlenka zároveň vyzdvihuje propracovanost jeho děl.⁶¹

1.4.2 Tematika a hlavní motivy

Poeovo dílo bylo pro své čtenáře a literární kritiky složitým předmětem interpretace, a to jak během svého života, tak také po své smrti v roce 1849.

Můžeme si říci, že se v Poeově tvorbě a zároveň v jeho myšlení můžeme setkat s určitými rysy romantismu nebo specifickými proudy gotického žánru. Nejvíce si v jeho poezii můžeme všimnout parafrází a ohlasů děl anglických romantických básníků, které Poe obdivoval a byli pro něj inspirací. Mezi tyto autory můžeme řadit například Coleridge, Byrona, nebo Shelleyho. Poe čerpal svou estetiku především z Coleridgeovy *Biographia Literaria*, která odráží myšlenky německých romantiků. Poeova estetika se vyznačuje spíše řadou úvah o dosažení básnického účinku než systematickým přístupem. Ovlivnilo ho zejména prolínání ideovosti a praktičnosti. Poe obdivoval básníky, jako je Shelley, pro jejich schopnost vyjádřit vysoké ideály a bohatou obraznost (ideovost), oceňoval nezávislost na přísných zákonech a citovou hloubku jejich děl a zároveň praktický přístup k dosažení básnických účinků (praktičnost).⁶²

Poeovo dílo se vyznačuje prolínáním romantických prvků s pevně zakotvenými klasickými hodnotami, což svědčí o jeho specifickém literárním přístupu. Většina

60 BALDWIN, Summerfield. „*The Aesthetic Theory of Edgar Poe.*” *The Sewanee Review*, vol. 26, no. 2, 1918, pp. 210–21. JSTOR, <http://www.jstor.org/stable/27533106>. Accessed 11 Mar. 2025, str. 1

61 JANNACCONE, Pasquale, and Peter Mitilineos. „*The Aesthetics of Edgar Poe.*” *Poe Studies* (1971–1985), vol. 7, no. 1, 1974, pp. 1–13. JSTOR, <http://www.jstor.org/stable/45296688>. Accessed 14 Mar. 2025. str. 7

62 Tamtéž, str. 9–12

Poeových děl je tematicky zaměřena na propojení lásky a krásy jako vášně kreativní a živelné a se smrtí jako vášně ničivé a dostředivé.

Častým motivem je kontrast mezi skutečným světem a děsivým prostorem, který je vyobrazen jako krajina, která postavu ovlivňuje a navozuje pocity strachu nebo zoufalství. Tato krajina působí děsivě pro jedince, který se v tomto prostoru objevuje, mohlo by totiž docházet k jakémusi odrazu duševních hrůz postavy v této konkrétní přírodě. Podobného přizpůsobení prostoru a přírody si můžeme všimnout také u povídky „Zánik domu Usherů“. V této povídce se nám psychický stav autora propisuje do prostoru příběhu, jako bychom ho viděli v budově, která se na samém závěru zhroutí. Autor vyjadřuje touhu po úniku z tohoto děsivého prostoru, která je pro romantismus typická.

E. A. Poe se věnoval žánru povídek, přičemž jich napsal více než osmdesát. Jeho povídky se vyznačují záhadným nádechem a častým využitím dobrodružných prvků. Znáčná část jeho tvorby v této oblasti má detektivní ráz a tematizuje zvláštní způsoby smrti, tajemství, hrůzu a strach. Předpokládá se, že tyto motivy mohly být ovlivněny autorovým alkoholismem, nepříznivými životními podmínkami a počínajícími psychickými potížemi.

Významným a opakuji se prvkem autorových povídek je detektivní zápletky. V těchto příbězích se objevuje postava velkého detektiva, často s asistentem, který nakonec vyřeší záhadu. Autor rovněž využívá motivu neschopné policie, která je nucena spolupracovat se soukromým detektivem. Typickým příkladem tohoto detektiva je vyšetřovatel Dupin, který vystupuje v povídkách „Uloupený list“, „Tajemství Marie Rogêtové“ a „Vraždy v ulici Morgue“. Poslední jmenované dílo popisuje podivnou a brutální vraždu dvou žen v zamčeném pokoji, kterou vypravěč s Dupinem vyšetřuje a nakonec zjistí, že pachatelem není člověk, nýbrž orangutan. Další výjimečnou postavou je detektiv Legrand v povídce „Zlatý brouk“, který nálezem zlatého brouka náhodně objeví velký poklad. Mezi další povídky s detektivní tematikou patří například „Odcizený dopis“.

V Poeových povídkách si můžeme všimnout také motivů hororových, mezi které řadíme např. šílenství. Mnoho Poeových postav bojuje s duševní nestabilitou, která vede k hrůzným činům a zážitkům. V povídce „Zrádné srdce“ vypravěč popírá své šílenství, i když jeho chování a mluva svědčí o opaku. Stejně tak Roderick Usher v povídce „Zánik

domu Usherů“ propadá iracionálním strachům a duševnímu rozkladu. V této povídce se nám zároveň objevuje motiv pohřbení za živa stejně jako v povídce „Předčasný pohřeb“, který vyvolává intenzivní strach a hrůzu. V povídce „Sud vína amontilladského“ se nám ukazuje také motiv pomsty.

Hororové motivy Edgara Allana Poea mají často původ v hlubokém narušení psychiky jedince a jeho duševního stavu.

2 Překlady Poeova díla do češtiny

Ve druhé kapitole bakalářské práce se budu zabývat prvními překlady Edgara Allana Poea a jeho pronikáním do české literatury. Nejdříve se zaměřím na to, odkud do češtiny přicházejí jeho první překlady, porovnáám práce překladatelů a charakterizuji je.

2.1 Nejvýznamnější překladatelé a jejich přístup k Poeovi

Mezi vůbec první překladaatele tohoto amerického autora je řazen Charles Baudelaire – prokletý básník na hraně romantické a symbolické poezie, který v dopise adresovaném Sainte-Beuveovi z roku 1852 uvedl: „*Je nutné, tedy přeji si, aby se Edgar Poe, který v Americe moc nežije, stal pro Francii velkým mužem.*“⁶³ Baudelaire tento úkol nejen splnil, ale jeho oddanost byla klíčová pro další šíření Poeovy popularity v Evropě.⁶³ Svými překlady, komentáři a kritikou přispěl k tomu, že Poe byl v Evropě obecně přijímán příznivě, a že si ho evropští básníci velmi vážili. Baudelaire viděl jistou podobnost mezi sebou a zmiňovaným americkým spisovatelem. Jistou podobnost nacházel během svých každodenních činností. Je také nazýván jeho bratrem, se kterým se nikdy nesetkal.⁶⁴

Představení Edgara Allana Poe českým čtenářům bylo umožněno prvními anonymními překlady, ale také významnými spisovateli, kteří byli ve středu tehdejšího literárního a kulturního dění. Mezi ně řadíme autory jako například: Edmund Břetislav Kaizl, Josef Václav Sládek, Václav Emanuel Mourek a Jakub Arbes. Arbes sám často přiznával, že byl velmi ovlivněn Edgarem Allanem Poem.⁶⁵ Český autor se také nikdy netajil svou nákloností k E. A. Poeovi, dokonce po něm pojmenoval i svého syna.⁶⁶ Jakub Arbes jako autor romanet s tajemnou záhadou, která je zdrojem napětí, se hlavně žánrově

63 HARNER, Gary Wayne (1990). "Edgar Allan Poe in France: Baudelaire's Labor of Love". In Fisher, Benjamin Franklin IV (ed.). *Poe and His Times: The Artist and His Milieu*. Baltimore: The Edgar Allan Poe Society. ISBN 978-0-9616449-2-5, str. 218 Dostupné také z: <https://www.eapoe.org/papers/psbbooks/pb19901u.htm#fn0002>

64 TROYAT, Henri. Baudelaire. Osudy;. Praha: Mladá fronta, 1997. str. 112, ISBN 80-204-0641-7.

65 KREJČÍ, KAREL. "Jakub Arbes a Revoluce." *Česká Literatura*, vol. 22, no. 5, 1974, pp. 404–08. *JSTOR*, <http://www.jstor.org/stable/43743158>. Accessed 6 Apr. 2025. str. 407

66 VINES, LOIS DAVIS, editor. *Poe Abroad: Influence Reputation Affinities*. „Poe in the Czech republic“, University of Iowa Press, 1999. *JSTOR*, <https://doi.org/10.2307/j.ctt20q207t>. Accessed 7 Apr. 2025. str. 97

a motivicky přibližuje Poeovi. Záslouhou výše zmíněných autorů se nám postupně dostává literární tvorba E. A. Poea.

Samotným vrcholem jeho pronikání do české literatury byla první knižní vydání jeho děl, k nimž mu bezpochyby připravily cestu příspěvky v místních dobových časopisech. Patří mezi ně básnická sbírka *Havran a jiné básně* v překladu Jaroslava Vrchlického z roku 1890 a tři drobné povídkové soubory, které v roce 1894 převedl do češtiny například Václav Černý. Na podzim roku 1895 pak Jiří Karásek ze Lvovic ve svém článku v *Literárních listech* ostře kritizoval nejen Vrchlického překlad „Havrana“, ale i jeho překladatelskou metodu obecně.⁶⁷

S prvním překladem Poeova díla se můžeme setkat v beletristickém týdeníku s názvem *Lumír*, který byl založen v roce 1851 českým básníkem a dramatikem Ferdinandem Břetislavem Mikovcem jako časopis, který se snažil povznést literaturu naší země na úroveň literatury světové, toho se mělo docílit hlavně publikováním překladů, ale také publikací původní tvorby, která byla zahraničím pouze inspirována.⁶⁸

Jednalo se o první překlad povídky s názvem: „Zlatý chrobák“⁶⁹ (v originálu: „The Gold Bug“) ze 4. srpna roku 1853 ve 31. čísle týdeníku. Překlada se ujal František Šebek. Povídka vychází jako dílo na pokračování, které celkově najdeme ve čtyřech dílech časopisu. Současně s povídkou „Zlatý chrobák“ je v těchto čtyřech číslech uvedeno pokračování povídky Prokopa Chocholouška *Pole Kosovo a Trojan. Národní klechda* psaná pod iniciály J. B.⁷⁰ a další. František Šebek, podepsaný pod překladem povídky

67 VACCA, Eva a ARBEIT, Marcel, ARBEIT, Marcel (ed.). *Bibliografie americké literatury v českých překladech: knihy, neperiodické publikace, periodika s nejvýše dvanácti čísly ročně, samizdatové a exilové časopisy a fanziny do roku 1997*. [Díl 3], Q-Z. Olomouc: Votobia, 2000. ISBN 8071984507. Dostupné také z: <https://ndk.cz/periodical/uuid:e9a39880-408a-11ec-9253-5ef3fc9bb22f>

68 NOVÁK, Arne. *Stručné dějiny literatury české*. V MKP 1. elektronické vydání. Praha: Městská knihovna v Praze, 2021. ISBN 978-80-274-0684-5. Dostupné také z: <http://search.mlp.cz/searchMKP.jsp?action=sTitul&key=4513288>. str. 179

69 *Lumír*. 4.8.1853(31), s. (721). ISSN 1212-0243. Dostupné také z: <https://www.digitalniknihovna.cz/cdk/uuid/uuid:5410d980-435e-11dd-b505-00145e5790ea>

70 Podle těchto iniciál psal například Josef Václav Frič, Bohumil Janda Cidlinský a Josef Barák, bohužel přímý autor není jasný.

ve 34. čísle časopisu *Lumír*, byl nejen překladatelem mnoha jazyků (například angličtiny, francouzštiny, ruštiny, švédštiny a řečtiny), ale také středoškolským profesorem.⁷¹

Ve stejném ročníku ve 43. čísle vyšla fantastická povídka E. A. Poea s názvem „Několik slov s mumii“⁷², opět v překladu Františka Šebka.

Další překlad se objevuje opět v časopise *Lumír*, přesněji ve 30. čísle, které bylo publikováno 27. července roku 1865. V překladu Edmunda Břetislava Kaizla se objevují „Ukázky básnictví severo-amerického.“⁷³ Pod tímto názvem jsou publikovány dvě básně E. A. Poea. Konkrétně se jednalo o báseň „Annabel Lee“ a „Za Annu“. V poznámce pod básněmi se můžeme dočíst, že v nich opěvuje svou zesnulou manželku.

Mezi významné překladatele E. A. Poea jsou řazeni Jaroslav Vrchlický a Vítězslav Nezval, kteří se ujali překladu poezie a v rámci prozaické tvorby překladatele Jiřího Živného, Bohuslava Rovenského, Antonína Starého, W. F. Wallera⁷⁴ nebo také Marii Brožovou a Annu Kučerovou.

Poeova báseň „Havran“ („The Raven“), jejíž české překlady sehrály velmi důležitou roli v rámci přijetí autorovy poezie v české literární tvorbě. K překladatelským pokusům tohoto velmi podmanivého a rytmičtějšího díla docházelo již od 19. století, kdy každý spisovatel a překladatel do něj vnesl vlastní interpretaci a jedinečný styl.

Během druhé poloviny 19. století vyšla báseň v několika překladech na stránkách různých periodik, poprvé v *Květech* v roce 1869 (v překladu Vratislava Kazimíra Šembery). Tamtéž pak vyšel v roce 1885 jeden z těch nejznámějších překladů „Havrana“ od Augustina Eugena Mužika.

71 Online. Národní knihovna České republiky. (nedatováno). Dostupné z: <http://cpk-front.mzk.cz:10001/Record/auth.AUT10-000035754?sid=480470>. [cit. 2025-03-17].

72 *Lumír*. 27.10.1853(43), s. 1019. ISSN 1212-0243. Dostupné také z: <https://www.digitalniknihovna.cz/cdk/uuid/uuid:5406ee28-435e-11dd-b505-00145e5790ea>

73 *Lumír*. 27.7.1865(30), s. (465). ISSN 1212-0243. Dostupné také z: <https://www.digitalniknihovna.cz/cdk/uuid/uuid:522e100f-435e-11dd-b505-00145e5790ea>

74 Celé jméno nedohledáno. Dle databáze Národní knihovny ČR se mohlo jednat o pseudonym a skutečným jménem překladatele je Vladimír Chabr (1878–1956)

Dalším významným rokem pro Poeovy překlady byl rok 1881, kdy vyšel překlad básně „Havran“ od Jaroslava Vrchlického v časopise *Lumír* (36. díl).⁷⁵ Tento se stal jedním z nejuznávanějších a dodnes se jedná o jeho nejčastěji citovanou variantu, měl totiž zásadní vliv, jak byla Poeovy tvorba vnímána v českém prostředí. Vrchlický výborně zachytil atmosféru a rytmiku, která se velmi podobá anglickému originálu básně.

Vratislav Kazimír Šembera ve svém překladu z roku 1869 kladl důraz na srozumitelnost a plynulost českého textu, avšak v některých pasážích upřednostňoval volnější parafrázování významu před přísným zachováním původní atmosféry. Naproti tomu Jaroslav Vrchlický ve svém překladu z roku 1881 usiloval o co nejvěrnější reprodukci Poeovy formy – snažil se zachovat rytmičnou kadenci i rýmovou strukturu originálu. Augustin Eugen Mužík, jehož překlad vyšel v *Květech* roku 1885, se pokusil o spojení těchto přístupů, zachovával Poeovu poetiku, avšak v některých pasážích užíval obraty a jazykové konstrukce, které textu dodávaly mírně zastaralý ráz, kterým chtěl zřejmě báseň přiblížit tehdejšímu českému čtenáři.

2.2 Vývoj překladů Poeova díla v 19. století

Mohli bychom předpokládat, že se k nám díla Edgara Allana Poea dostávají z francouzských překladů spisovatele Charlese Baudelaira v polovině 19. století.

O Baudelairovi se můžeme domnívat, že byl prvotní inspirací, uvedl Poea do evropské literatury, ale k překladům do češtiny došlo nejspíše rovnou z anglických originálů.

V této podkapitole bych se ráda zabývala shrnutím všech uvedených překladů povídek Edgara Allana Poea v knize: *Bibliografie americké literatury v českých překladech* do roku 1900.

Zaměřím se na žánrovou kategorii povídek a krátkých novel, která je obsahově tou nejrozsáhlejší.

75 *Lumír*. 30.12.1881(36), s. 566. ISSN 1212-0243. Dostupné také z: <https://www.digitalniknihovna.cz/mzk/uuid/uuid:515b087a-435e-11dd-b505-00145e5790ea>

Největší variabilitě v pojmenování podléhaly v průběhu let tyto povídky, které prošly rukama mnoha překladatelů („Černý kocour“, „Pád do Maelströmu“, „Zánik domu Usherů“, „Maska červené smrti“, „Jáma a kyvadlo“):

„Černý kocour” – „The Black Cat“

Jedná se o povídku, která si v průběhu let vybudovala významné místo v Poeově tvorbě, ale i v té české, a to hlavně díky svému psychologickému rozměru, zřejmému motivu viny a trestu a tomu, jak dokonale je v ní vykresleno postupné mentální zhroucení vypravěče. K jejímu vydání v Americe došlo v roce 1843 a velmi rychle se začala řadit mezi Poeova nejznámější a nejúspěšnější díla.

Právě do české literární tvorby se dostává skoro půl století po jejím prvním a originálním vydání, vychází u nás tedy v roce 1894 v překladu Václava Černého (divadelního herce, básníka, překladatele zejména anglické poezie, 1863–1894), který ji zařadil pod názvem „Černá kočka“ do knihy *Pád domu Usherových a jiné novely*. Václav Černý se kromě překladatelské tvorby věnoval mj. i literární kritice. Přes jeho překlady byl postupně uváděn velký počet Poeových děl.

K dalším překladovým změnám ovšem u tohoto konkrétního díla do konce 19. století nedochází.

„Pád do Maelströmu” – „A Descent in to the Maesltröm“

Na konci 19. století nedošlo k překladu této povídky. Více o této povídce je až v kapitole následující, která pojednává o překladech 20. století.

„Zánik domu Usherů” – „The Fall of the House Usher“

První doložený český překlad této povídky pochází z roku 1894 a jeho autorem je opět Václav Černý, který přeložil název povídky jako „Pád domu Usherových“. Tímto překladem dosáhl uchování významové podstaty původního anglického znění a zároveň přizpůsobil pojmenování českému čtenáři. Tento překlad byl součástí stejnojmenné sbírky, kterou pouze doplnil podtitulem ...*a jiné novely*.

V dalších letech se tato povídka měnila a vyvíjela nejen stylisticky, ale také po jazykové stránce interpretační. V dalších překladech se postupně ustálil název

Zánik domu Usherů, který velmi dobře vystihuje osudovost a jistou nevyhnutelnost zničení rodu Usherů a symbolikou k tomu je právě přímá destrukce domu na konci textu.

„Maska červené smrti – „The Masque of the Red Death“

U této povídky je opět velmi důležitou postavou Václav Černý, který se chopil překladu v roce 1894 pod názvem, který odpovídá tomu dnešnímu. Tento překlad je součástí sbírky *Zlatý chrobák a jiné novely*.

Překlad můžeme popsat jako jazykově přesný a esteticky působivý. Těmito přednostmi si tedy zajistil dlouhodobost a nevelkou proměnnost v rámci další překladů. Překladatel zvolil doslovný přepis anglického „masque“ jako maska, což odpovídá významové i symbolické rovině originálu, neboť v Poeově povídce skutečně hraje ústřední roli maškarní bál, který se stává dějištěm apokalyptického finále. Adjektivum „červené“ poté odkazuje na motiv smrtelné nákazy. Mohlo by ale také odkazovat na motiv rudé krve, dokonce bychom mohli uvažovat o samotném pekle nebo právě nadcházející apokalypse. Všechna tato substantiva jsou často doplňována různými odstíny této barvy, kdy adjektivum doplňuje situaci těmi správnými emocemi spojenými s děsem a hrůzou.

V případě „Masky červené smrti“ se žádné alternativní překladatelské pokusy na konci 19. století neobjevily. Do konce století se s dalšími českými překlady této povídky nesetkáváme, což může být důsledkem jak samotného výběru děl pro překlad, tak i skutečnosti, že Černého verze byla vnímána jako dostatečně výstižná a nebylo třeba se dalšími variantami překladu zabývat. K výraznějším překladatelským posunům tak dochází až ve 20. století.

„Jáma a kyvadlo“ – „The Pit and the Pendulum“

Jedná se o povídku, která patří k těm nejvýznamnějším a nejpůsobivějším prózám Edgara Allana Poea. Ve Spojených státech amerických se dočkala svého prvního vydání již v roce 1842. Než se dostala k nám do literatury, trvalo to více než padesát let – první překlad do češtiny se objevuje totiž v roce 1894, kdy ji přeložil E. Rodr. Objevil se ve sbírce s názvem *Vraždy v ulici Morgue. Studně a kyvadlo*, kde již v názvu můžeme vidět první odchylku v překladu.

Vidíme, že Rodr pro anglické slovo „pit“ použil český ekvivalent studna, čímž se odklání od doslovného překladu anglického slova, které se podle slovníku⁷⁶ přímo překládá jako díra/jáma. Rodr se ale tímto snažil čtenáři nastínit spíše vizuální podobu prostoru, ve kterém se příběh této povídky odehrává. V příběhu totiž máme kulatou, hlubokou jámu, která může svým vzhledem působit jako studna, to bychom mohli brát jako hlavní důvod pro volbu zrovna tohoto slova pro překlad názvu. Tento překlad však způsobil, že se nám dnes známý název svým příchodem opozdil o několik dalších let.

Rodr svým překladem udal směr pro své nástupce ve 20. století.

2.3 Vývoj překladů Poeova díla na počátku 20. století

Tato kapitola plynule navazuje na předchozí analýzu vývoje překladů povídek a novel Edgara Allana Poea v českém prostředí tím, že se po prozkoumání překladů z konce 19. století zaměřuje na období od počátku 20. let do dvacátých let.

„Černý kocour“ – „The Black Cat“

O první překlad 20. století se zasloužil Jiří Živný v roce 1909, který tuto povídku poprvé zařadil do sbírky *Démon perversity* pod názvem „Černá kočka“. Následuje překlad Antonína Starého, který povídku uvádí pod stejným názvem jako Jiří Živný, ale jedná se o překlad z roku 1914, Antonín Starý ji uvádí ve svém souboru *Podivuhodná historie*. Udržení tohoto pojmenování v několika překladech naznačuje, že terminologická otázka názvu povídky nebyla v českém prostředí v této době ještě zcela ustálena.

Významné změny a ustálení názvu si můžeme všimnout až u překladu v roce 1941, kdy W. F. Waller poprvé povídku překládá pod názvem „Černý kocour“ ve sbírce *Muž davu a jiné povídky*.

Celková proměna v názvosloví i překladatelských strategiích objasňuje dynamiku Poeova pronikání do české literatury. Stěžejním prvkem této problematiky je hlavně jazyková nejednoznačnost anglického slova „cat“, které samo o sobě neurčuje rodovou příslušnost pojmenovaného zvířete. V českém jazyce je nutné již při samotném překladu rozhodnout mezi rodem ženským (*kočka*) a rodem mužským (*kocour*), což u překladatelů

76 HEGEROVÁ, Věra. *Česko-anglický, anglicko-český kapesní slovník s anglickou výslovností*. Praha: Levné knihy KMa, 2005. str. 717, ISBN 80-7309-245-0.

vyvolalo nerozhodnost ve výběru odpovídajícího výrazu. Při detailnějším zkoumání lze říci, že anglický jazyk běžně používá označení „cat“ pro kočkovité šelmy obecně. Konkrétnější určení pohlaví lze doplnit v běžné řeči adjektivem „male cat“ pro samce, nebo „female cat“ pro samici, případně hovorovým označením „tomcat“ pro kocoura. Tato nejednoznačnost byla možným Poeovým záměrem od samotného počátku. Se symbolikou černé kočky jsme seznamováni již v útlém věku jako se symbolem neštěstí a zla. V případě této povídky bychom také mohli uvažovat o spojení černé kočky s černým svědomím nebo výčitkami postavy.

„Pád do Maelströmu“ – „A Descent in to the Maeltröm“

Povídka se poprvé v českém překladu objevuje až v podání Jiřího Živného, je totožná se současnými překlady. V návaznosti na tento Jiřího Živného dochází v pozdějších letech 20. století k obměnám hlavně na pozici slova „descent“ (pád). V dalším překladu Otokara Rybáka máme zase naopak pouze název „Maelström“. (1909 a 1913).

S pro nás známým překladem se můžeme setkat již u verze od Antonína Starého, kdy tento můžeme najít ve sbírce *Podivuhodná historie*, v níž nadpis zní „Pád do Maelströmu“ z roku 1914.

S překladem obsahujícím do češtiny přeložené slovo *sestup* na místě anglického „descent“ se setkáváme také u W. F. Wallera v roce 1919. Dodnes nedochází k překladatelskému sjednocení tohoto překladu.

Tuto nejasnost si můžeme vysvětlit tak, že anglické slovo „descent“ můžeme v současné době přeložit jako *sestupování/sestoupení*. V porovnání s dějovým a tematickým zaměřením povídky dochází ke shodě mezi tímto překladem a samotným příběhem, jehož hlavním tématem je vír. Z fyzikálního hlediska si můžeme větší vhodnost tohoto překladu podložit tím, že vír postupně pohlcuje objekty v něm a nedochází u něj k přímému pádu do jeho samotného jádra. O tomto můžeme ale pouze polemizovat. Také bychom vhodnost tohoto překladu mohli uvážit jako jistou symboliku s problémy, které se týkaly osobního života E. A. Poea, i on byl totiž postupně strháván jakýmsi „vírem alkoholismu“, který ho postupně pohlcoval až do úplného konce jeho života.

„Zánik domu Usherů“ – „The Fall of the House Usher“

Po přelomových překladech Václava Černého se objevují další významné překlady povídky „Zánik domu Usherů“, tyto překlady odrážejí individuální přístupy překladatelů, ale také širší jazykové a stylistické tendence doby. V roce 1903 se překladu ujímá Jiří Živný a mění slovosled názvu, čímž vzniká název „Pád Usherova domu“. Tento překlad je součástí jeho sbírky *Berenice*, která obsahovala několik dalších Poeových povídek.

U Živného můžeme pozorovat obměnu slovosledu, kdy předsazuje vlastní jméno před jménem podstatným, což odpovídalo tehdejším jazykovým normám a možná se překladatel snažil o přirozenější rytmus českého názvu a chtěl tím přiblížit povídky čtenářům.

O jedenáct let později, tedy v roce 1914, přišel s dalším překladem Antonín Starý. Jeho překlad přináší další inovaci v názvu „Pád domu Usherova“. Starý mění překlad po gramatické stránce a tím potvrzuje, že v tomto období stále nedochází k ustálení jednotného českého překladu této povídky.

Současná ustálená podoba názvu, tedy „Zánik domu Usherů“, se prosazuje až v pozdějších překladech, především díky práci Vladimíra Kučery, Jarmily Kurelové a Vladimíra Jakesche.

„Maska červené smrti“ – „The Masque of the Red Death“

Na počátku 20. století dochází v českém prostředí k výraznému nárůstu překladů Poeova díla, což představuje významný posun oproti století předchozímu. Zatímco v 19. století byly překlady spíše ojedinělé. V prvním dvacetiletí 20. století se s Poeovými povídkami v českých překladech setkáváme stále častěji. Tento výrazný nárůst překladů naznačuje rostoucí zájem českého publika o dílo Edgara Allana Poea a pravděpodobně i aktivnější snahu českých překladatelů a nakladatelů zpřístupnit jeho tvorbu širšímu okruhu čtenářů na počátku 20. století.

Konkrétně v případě povídky „Maska červené smrti“ se do dvacátých let 20. století objevují dva další významné překlady. První z nich pořídil Antonín Starý v roce 1914 a zařadil jej do své sbírky *Podivuhodná historie*. V tomto překladu se rozhodl

pro modifikaci původního názvu a zvolil variantu „Škraboška rudé smrti“. Jeho volba překladu slova „masque“ jako *škraboška* namísto ustáleného *maska* naznačuje snahu o odlišení a možná i větší přiblížení dobové češtině. Tento překlad zároveň zobrazuje posun ve vnímání Poeova díla, kdy překladatelé začínají experimentovat s drobnými lexikálními rozdíly a hledají nové způsoby, jak v překladu docílit Poeových záměrů.

S dalším překladem se můžeme setkat v následujících letech u překladatele Antonína Gotwalda, který se ale opět vrací k původnímu názvu *Maska červené smrti*. Tento přístup svědčí o tendenci k terminologickému ustalování názvů Poeových povídek v českém prostředí. Navzdory této snaze však dochází k opakovaným obměnám především v užití adjektiva označujícího barvu smrti. Překladatelé se v různých vydáních střídavě přiklánějí buď k variantě *červené*, nebo *rudé*, přičemž obě možnosti mají své využití. Adjektivum červená je obecnější, ale oproti tomu adjektivum rudá působí na čtenáře více expresivně a dochází tak k lepšímu vystižení Poeovy povídky.

„Jáma a kyvadlo“ – „The Pit and the Pendulum“

Povídka „Jáma a kyvadlo“ procházela v českém prostředí dynamickým vývojem nejen v oblasti překladatelských přístupů, ale především v otázce ustálení názvu. Překladatelé se při interpretaci anglického slova „pit“ uchylovali k různým variantám, což vedlo k lexikálním odchylkám, které se v české překladové tradici udržely po několik desetiletí.

Na počátku 20. století se setkáváme s překladem pod názvem „Studna a kyvadlo“, který dlouho zůstává v české literatuře. Variantu překladu můžeme vidět např. v roce 1909 u Jiřího Živného, který tuto povídku zařadil do svého souborného díla *Démon perversity*, dále se s ním můžeme setkat u Antonína Starého z roku 1914 (v *Podivuhodné historii*) a následně také v roce 1919 v překladu Antonína Gottwalda (*Skokan a jiné novely*).

Se stejným překladem se také vrací W. F. Waller ve dvacátých letech, jenž povídku zařazuje do své sbírky *Předčasný pohřeb*. Navazuje tak na překlady E. Rodra a Václava Černého, kdy dochází k drobným úpravám v jazyce a jeho formě.

Zásadní posun ve vývoji českého názvu této povídky však přichází s překladem Marie Brožové, která jako první nahrazuje slovo *studna* termínem *jáma*, čímž se přibližuje

doslovnému významu anglického originálu. Tato varianta se postupně stává dominantní a přetrvává v české překladové tradici dodnes. Přesto se v některých pozdějších překladech objevují i další lexikální inovace např. Jiřina Hauková volí pro překlad slova „pit“ termín *šachta*, čímž reflektuje snahu o zpřesnění termínu vzhledem k prostředí, v němž se děj povídky odehrává.

Důvodem těchto lexikálních variací může být samotný popis prostředí ve vyprávění. Poeova povídka líčí kruhovou místnost s neznámou hloubkou, což mohlo v českém prostředí evokovat obraz studny, jejíž podoba odpovídá tomuto popisu. Podobné je to také v případě *šachty*, která rovněž představuje hluboký, vertikálně orientovaný prostor.

Můžeme se tedy domnívat, že se překladatelé snažili nalézt výraz, který by odpovídal charakteru popisovaného prostoru nejvíce.

Přestože se dnes ustálila varianta „Jáma a kyvadlo“, vývoj tohoto názvu odráží širší problematiku— otázku věrnosti originálu versus přizpůsobení cílovému jazyku a kulturnímu kontextu. Tento proces je typický nejen pro Poeova díla, ale i pro literární překlady obecně, kdy se překladatelé rozhodují mezi doslovností a sémantickou či stylistickou adaptací.

3 Ohlasy Poeovy tvorby v české literatuře

V následujících řádcích bych ráda rozvedla pronikání děl Edgara Allana Poea do českého jazyka a jak ovlivnily horor a detektivní próza tvorbu českých autorů. Součástí bude také analýza, zda se v jejich dílech nachází prvky inspirované tvorbou tohoto amerického autora, a v jak velké míře se v dílech projevují. Zároveň představím dva klíčové literární směry, které umožňují lépe porozumět kontextu a způsobu, jakým byli čeští autoři ovlivněni dobou, v níž tvořili, a jejichž díla lze k těmto žánrům řadit.

3.1 Symbolismus

Symbolismus (z řeckého symbolón = znak) je myšlenkový systém nebo umělecký směr, který je postaven na symbolech a využívá je jako základní prostředky tvorby. Je to básnický a umělecký směr původem francouzský, který vzniká v 80. letech 19. století. Jeho vznikem došlo také k ovlivnění autorů v mnoha dalších zemích.⁷⁷

Místo přímého pojmenování skutečnosti volili jakési její vyvolání nebo vsugerování právě prostřednictvím různých náznaků a symbolů, což následně vedlo k mnohoznačnosti vyjádření básnických obrazů a textů. Tento směr také výrazně pomohl, díky básnické obraznosti, k souznění literatury s hudbou, čímž následně vznikl volný verš.⁷⁸

Edgar Allan Poe, který patří k předchůdcům symbolismu, je jedním z klíčových autorů tohoto směru. První zmínky o symbolismu pocházejí od Jeana Moréase, a to v předmluvě ke sbírce *Kantilény* (1886). Moréas je také autorem *Manifestu symbolismu*, který vyšel 18. září 1886 ve *Figaru*. K dalším předchůdcům symbolismu se řadí Richard Wagner, Villiers de l'Isle-Adam, Paul Verlaine, Charles Baudelaire a Arthur Rimbaud.⁷⁹

Symbolismus měl velký vliv na vývoj české poezie v devadesátých letech 19. století. V tomto období tvořil jeden z nejvýznamnějších českých básníků,

77 VLAŠÍN, Štěpán. *Slovník literárních směrů a skupin*. Praha: Panorama, 1983, s. 314. Dostupné také z: <https://ndk.cz/uuid/uuid:4c7696d0-b569-11e2-8c63-5ef3fc9ae867>

78 Tamtéž, str. 316.

79 Tamtéž, str. 314-316.

Otokar Březina. K symbolismu měl blízko také František Xaver Šalda, Březinův vykladač a přítel.⁸⁰

3.2 Dekadence

Dekadence byla světovým názorem a životním stylem literátů konce 19. a počátku 20. století, kteří byli znechuceni úpadkovou měšťanskou společností a hledali únik ve zdokonalování vlastního nitra. Původně se jednalo o pohrdavé označení pro básníky odtrhávající se od tradice, kterou mladí umělci přijali, aby ukázali, že úpadek se týkal společnosti a ne poezie. Později se slovo symbolismus ujalo jako označení nového směru a dekadenti se stali umělci poznamenanými přesyceností, únavou z kultury a touhou po silných vjemech a individualismu.⁸¹

Převažuje pesimismus, nihilismus (neuznávání, popírání všech mravních hodnot)⁸² a morbidita. Dekadenti pocítují odpor k reálnému životu a hledají únik v umělých světech, estetickém iluzionismu („názor, že svět je pouhé zdání“)⁸³ a lartpourtartismu (z fr. l'art pour l'art = umění pro umění) – původně názor, že umění je samo sobě cílem, výrazem kultu tzv. čistého umění, který je oproštěný od sociálních funkcí⁸⁴, inspiraci nacházejí v umění. Od společnosti se distancují aristokratickou pózou. Pro dekadenty je typické negativní stanovisko k ženě a pohrávání si s perversí a amorálností. Častý je také útlum vůle, letargie a pasivita. Edgar Allan Poe byl spolu s Baudelairem klíčovým autorem poezie, o kterou se dekadence opírala. Dekadence, která byla reakcí na pozitivismus, se

80 VLAŠÍN, Štěpán. *Slovník literárních směrů a skupin*. Praha: Panorama, 1983, s. 316-317. Dostupné také z: <https://ndk.cz/uuid/uuid:4c7696d0-b569-11e2-8c63-5ef3fc9ae867>

81 Tamtéž, str. 49.

82 *Pojem nihilismus*. Online. ABZ.cz: slovník cizích slov. Dostupné z: <https://slovník-cizich-slov.abz.cz/web.php/slovo/nihilismus-nihilismus>. [cit. 2025-03-25].

83 *Pojem iluzionismus*. Online. ABZ.cz: slovník cizích slov. Dostupné z: <https://slovník-cizich-slov.abz.cz/web.php/slovo/iluzionismus-iluzionismus-ilusionismus>. [cit. 2025-04-11].

84 VODÁKOVÁ, Alena, NEŠPOR, Zdeněk R. (ed.). *Lartpourtartismus*. Online. Sociologická encyklopedie Sociologický ústav AV ČR, v.v.i. 11. 12. 2017 v 18:02. Dostupné z: <https://encyklopedie.soc.cas.cz/w/Lartpourtartismus>. [cit. 2025-03-30].

také opírala o filozofii Schopenhauera, Hartmanna a Nietzscheho. Ovlivnila dobové směry, včetně symbolismu.⁸⁵

Mezi představitele dekadence patří např. Charles Baudelaire, Arthur Rimbaud, a okruh kolem časopisu *Revue le Décadent*. Zástupci české literární produkce jsou Jiří Karásek ze Lvovic (společně s Arnoštem Procházkou, zakladatelem časopisu *Moderní revue*), Karel Hlaváček, Jakub Deml nebo také Stanislav Kostka Neumann.⁸⁶

3.3 Poe a jeho role v kontextu českého symbolismu a dekadence

Na počátku dvacátého století měl Poe vliv na dekadenty a symbolisty sdružené kolem časopisu *Moderní revue*. Čeští dekadenti si od Poea vypůjčili obrazy osobnostního rozkladu, zkázy, nevyhnutelné a kruté smrti a marnosti lidského života. Jiří Karásek ze Lvovic (1871–1951), jehož vlastní poezie byla Poem ovlivněna, patřil k nejostřejším kritikům Vrchlického překladů a navrhoval, aby budoucí překladatelé následovali francouzský příklad. Další významný představitel české dekadence Emanuel Lešehrad (1877–1955) považoval „Havrana“ za okultní báseň, jejímž středobodem jsou mystická čísla tři, šest a devět.⁸⁷

Je důležité poznamenat, že vlivy na tyto české autory byly mnohostranné a zahrnovaly nejen Poea, ale i další evropské literární proudy jako byl naturalismus, symbolismus a dekadence. Nicméně tematická příbuznost v zobrazení strachu, smrti, psychologických stavů a využití atmosféry naznačuje, že Poeova tvorba mohla být pro tyto autory inspirací a jedním z formativních vlivů při rozvíjení jejich vlastního literárního stylu.

V kontextu českého symbolismu a dekadence, které se rozvíjely koncem 19. a počátkem 20. století, můžeme uvažovat o Poeově potenciálním vlivu na základě

85 VLAŠÍN, Štěpán. *Slovník literárních směrů a skupin*. Praha: Panorama, 1983, s. 49-50. Dostupné také z: <https://ndk.cz/uuid/uuid:4c7696d0-b569-11e2-8c63-5ef3fc9ae867>

86 Tamtéž, str. 50-52

87 LOIS DAVIS VINES. *Poe Abroad: Influence Reputation Affinities*. Iowa City: University Of Iowa Press, 1999. Disponíbel em: <https://research.ebsco.com/linkprocessor/plink?id=b4846930-bc78-3215-9280-3a28dda1e4bf>. Acesso em: 28 mar. 2025.

charakteristik těchto literárních směrů a prvků, které jsme identifikovali v dílech českých autorů.

Poe byl mistrem v zobrazování temných stránek lidské existence, fascinace smrtí, rozkladu a děsu v narušené psychice postav. Tyto motivy byly rovněž charakteristické právě pro již zmíněnou dekadenci.

3.4 Srovnání povídek „Jáma a kyvadlo“ (1842) a „Železná košile“ (1831)

Zcela unikátním příkladem „vlivu“ E. A. Poea na českého spisovatele je prozaické dílo „Železná košile“ Václava Rodomila Krameria. Ještě mimořádnější je fakt, že Kramerius napsal tento text o jedenáct let dříve, než Poe uveřejnil „Jámu a kyvadlo“. Je vysoce nepravděpodobné, že by Poe Krameriovu práci znal, neboť neexistoval žádný překlad a Poe neuměl česky. Přesto je provázanost motivů a podobnost strukturální výstavby obou textů více než zřejmá – až udivující.

Celkově je povídka zaměřena na fyzické, ale také velmi probírané psychické utrpení, které je podtrženo atmosférou žaláře, která hlavní postavě, ale také čtenáři, navozuje pocit stísněnosti, bezmoci a zoufalství. S těmito pocity je také spojena neobvyklá podoba cely s jámou/neznámou propastí uprostřed cely a s metodami, kterými dochází k mučení a trýzni uvnitř ní. Vypravěč prožívá stavy bezvědomí a dezorientace, pokouší se zorientovat v prostoru své cely, a nakonec uniká jistě smrti díky záchraně na poslední chvíli. Strach z neznámého a pomalé odhalování hrůz tvoří klíčovou složku vyprávění.

V porovnání s povídkou původně anglickou tu máme povídku původem českou. Povídka „Železná košile“ od Václava Rodomila Krameria, kde vidíme nápadně podobný motiv věznění a hrůzného místa, které vyniká svou výjimečností v jeho konstrukci a také svým účelem. Dále se v textu objevuje motiv nespravedlivého uvěznění a utrpení v „hrůzoplém žaláři“, kde vězněný také trpí fyzickým nepohodlím a psychickou úzkostí. V závěru povídky si můžeme všimnout samotného motivu záchrany, který je u obou zmíněných povídek opět podobný.

Shody mezi oběma povídkami, i přes jejich rozdílný dobový literární kontext a dobu vzniku, mohou pramenit z několika faktorů. Jako první faktor bychom mohli uvést prostou

lidskou zkušenost, obě díla se dotýkají základních lidských emocí jako je strach ze smrti, úzkost, bezmoc a touha po svobodě. Tyto pocity jsou nadčasové a mohou se objevovat v literatuře bez ohledu na autora či dobu. Motiv nespravedlivého uvěznění a utrpení nevinné postavy, patrný v „Železné košili“, je rovněž univerzálním tématem, které se ke čtenáři dostává napříč staletími. Za další faktor bychom mohli považovat oblast (gotický středověký žánr), která mohla čerpat z prvků romantismu. Motivy temných žalářů, mučení, ohrožení života a psychologického teroru jsou pro něj charakteristické.

Oba autoři použili podobných postupů k tomu, jak čtenáře udržet v napětí, a to postupnou gradací a intenzitou příběhu, kdy je hlavní postava velmi rychle postavena před střet se smrtí a při jeho vrcholném konci dojde k nečekané záchraně a úniku před smrtí v pravou chvíli.

Je velmi důležité si zdůraznit, že tato značná shoda v podobnosti povídek ovšem neznamená, že od sebe navzájem oba autoři čerpali. Jelikož můžeme upozorovat výraznou propast ve vydání textů a faktu, že se autoři neznali, je tedy lepší přemýšlet nad pouhou shodou motivů a témat v rámci podobně zvoleného žánru, a právě zmíněných univerzálních zkušeností.

3.5 Poeův vliv na českou literární kritiku a dobové ohlasy

S prvním českým pojednáním o Edgaru Allanu Poeovi se setkáváme u českého spisovatele a kritika Jakuba Arbesa, přesněji v jeho teoretické studii, která se nachází v periodiku *Květy* z roku 1871. Nejdříve nám podává životopisné informace o tomto americkému autorovi, aby čtenáři usnadnil přístup k jeho tvorbě a přiblížil mu jeho unikátní osobnost. Arbes samotný ho zde přirovnává k anglickému spisovateli Byronovi nebo také německému prozaikovi Heinemu, jeho osobě také připisuje přízvisko „básník bolu“⁸⁸. Na otázku, proč dochází k přirovnání zrovna k Byronovi, si na základě jeho textu můžeme jednoduše odpovědět.

I přese všechny nástrahy jeho života ho ale také nazývá člověkem šlechtným, a to hlavně díky náklonosti žen. Arbesovo Poea přirovnává k Byronovi již v jeho útlém věku,

88 *Květy: list pro zábavu a poučení s časovými rozhledy*. Praha: J. H. Pospíšil, 9.3.1871, 6(10), s. 76. ISSN 1801-3007. Dostupné také z: <https://www.digitalniknihovna.cz/mzk/uuid/uuid:12a6f038-435e-11dd-b505-00145e5790ea>

kdy zmiňuje podobnost o rychlém dospívání obou autorů a zkušenostech, které oba získali již během svého mládí. Zmiňuje také jejich snahu o obrat života opět k lepšímu, bohužel oba selhali a až do své smrti žili v nejistotě a pod vlivem alkoholu.

Jakub Arbes naznačuje, že jedním z důvodů nepochopení Poeova díla mohl být jeho specifický ideál „neobyčejnosti“⁸⁹, jehož zobrazení nebylo snadno uchopitelné ani pro mnohé kritiky. Nicméně právě v jeho kratších fantastických povídkách se mu podařilo tuto neobyčejnost a harmonii zprostředkovat, což kontrastovalo s jeho osobním životem a básnickou existencí, kde tyto kvality spíše postrádal.

Arbes nabádá čtenáře, aby při hodnocení zohlednili chorobnou, zbloudilou a nešťastnou povahu ducha a kontrast mezi pozemskou bídou a vznešeností jeho myšlenek. V „pustých divokých snech“ se totiž skrývá množství hlubokých a smělých idejí, které nutí čtenáře k zamyšlení.⁹⁰

V posledních dvou částech své studie Arbes kritizuje Poeova pozdější díla jako esteticky neuspokojivá, poukazuje na jeho neschopnost popsat vášně jako například nenávisť, žárlivost a ctižádostivost a upozorňuje na skutečnost, že Poe nikdy nestvořil ženské postavy, které by nebyly „hysterické a patologické“.⁹¹

Do opozice proti Arbesovi můžeme postavit Jiřího Karáska ze Lvovic s dobovou kritikou Edgara Allana Poea se můžeme setkat v jeho stati „K otázce, jak překládati“, která vyšla v roce 1895 v *Literárních listech*.⁹²

Karásek zde mluví o překladu Poeovy básně *Havran* v podání Jaroslava Vrchlického z roku 1881. Oproti Arbesovi ale nechápe, proč Vrchlickému přisoudili někteří autoři posudek jako mistrný překlad, jelikož on se s tím absolutně neztotožňuje. Naopak Vrchlického překlad vidí jako slabý, nedbalý nebo nedostatečný.

89 *Květy: list pro zábavu a poučení s časovými rozhledy*. Praha: J. H. Pospíšil, 9.3.1871, 6(10), s. 78. ISSN 1801-3007. Dostupné také z: <https://www.digitalniknihovna.cz/mzk/uuid/uuid:12a6f038-435e-11dd-b505-00145e5790ea>

90 Tamtéž, str. 78.

91 Tamtéž, str. 78.

92 *Literární listy*. Velké Meziříčí: J. F. Šašek, 1.11.1895, 16(24), s. 389. ISSN 1803-1463. Dostupné také z: <https://www.digitalniknihovna.cz/mzk/uuid/uuid:37c42ba1-435f-11dd-b505-00145e5790ea>

Dále charakterizuje Poeův literární styl jako v zásadě jednoduchý a postrádající jakékoli skutečné tajemství či nevysvětlitelné prvky. Ve své interpretaci vychází z Poeova eseje *Filosofie básnické skladby*, v němž autor sám odhaluje racionální přístup ke své tvorbě. Karásek proto tvrdí, že veškerá zdánlivá hloubka a mystičnost Poeových děl spočívá pouze v důmyslně promyšlené iluzi, která je výsledkem pečlivé kompozice a stylistického mistrovství. Mezi další spisovatele, kteří o Edgaru Allanu Poeovi pojednávají do počátku nového století, patří Jan Neruda nebo také Jindřich Vodák.

3.6 Inspirace Poeovými tématy a motivy v české literatuře

Pro tuto kapitolu jsem si vybrala soubor děl od různých autorů, kteří byli tvorbou Edgara Allana Poea ovlivněni nebo na něj přímo v rámci literární recepce a kritiky reagovali. Díla jsem volila z období symbolismu a z období dekadence. Jedná se o Jakuba Arbesa a jedno z jeho romanet – „Svatý Xaverius“ (1873), Karla Hlaváčka a text ze sbírky *Pozdě k ránu* (1896) – báseň „Upír“, Viktora Dyka a jeho povídku „Smrt panenky“ (1902), Jiřího Karáska ze Lvovic a jeho básnického díla „Radost zániku“ z jeho dekadentní básnické sbírky *Hovory se smrtí* (1904).

Zvolené texty umožňují zkoumat konkrétní způsoby, jakými se Poeovské prvky přenesly do české literatury. Arbesův „Svatý Xaverius“ reprezentuje přímý a raný kontakt s Poeovou poetikou, neboť autor Poea nejen četl, ale i vědomě napodoboval. Hlaváčková báseň „Upír“ pak přináší Poeovskou inspiraci v symbolistní básnické formě – s důrazem na hudebnost, náladovost a obraznost. Dykova povídka „Smrt panenky“ zrcadlí Poeovu zálibu v temných psychologických studiích a makabrozních (umrlčí/hrůzné, vztahující se ke smrti) ⁹³ příbězích. Karáskův text „Radost zániku“ ukazuje Poeovský charakter ve filozofické i estetické podobě – v představě krásy spojené se zánikem. Výběr těchto děl umožňuje nejen sledovat konkrétní překladové a interpretační linie Poeova vlivu, ale zároveň mapovat proměnu jeho odkazu v různých žánrových a stylových podobách české literatury přelomu století.

93 *Pojem makabrozní*. Online. ABZ slovník cizích slov. (nedatováno). Dostupné z: <https://slovník-cizich-slov.abz.cz/web.php/slovo/makabrozni>. [cit. 2025-04-05].

3.6.1 Pocit strachu

V této podkapitole objasním, jak tvorba E. A. Poe a ovlivnila české autory, a jak oni ve své tvorbě vyobrazují pocit strachu. Vyobrazení pocitu budu zkoumat na základě četby a následné analýzy výše zmíněných textů, které jsem si vybrala pro tuto část své bakalářské práce.

Karel Hlaváček ve své básni „Upír“ zobrazuje pocit strachu jako všudypřítomný, vytvářený temnou, neznámou a rozplizlou krajinou bez stínu a světla. Strach pramení ze střetu s nadpřirozenou bytostí – upírem, posledním potomkem kdysi mocného rodu, který se vrací od svých vášnivých milenek obtížen krví a mateřským mlékem. Vizuální detaily upíra – bledý obličej, zelené oči pod srostlým obočím a kovově černá křídla stínící oblohu, vyvolávají děs a hrůzu. Motivy strachu jsou zde silně dekadentní a symbolistní, spojené s fascinací smrtí, rozkladem a temnými pudy. Báseň evokuje strach z narušení přirozeného řádu, z cizí predátorské síly a také niterný strach z vlastních temných stránek, když se lyrický subjekt ztotožňuje s upírem. Hlaváčkův „Upír“ s temnou atmosférou, nadpřirozeným motivem a morbidní krásou nese rysy podobné Poeovým hororovým básním a povídkám. Poe také často zkoumal temné stránky lidské psychiky, což se odráží v Hlaváčkově ponoření do upíří existence a vnitřního rozpolcení lyrického subjektu.

S odlišně vyjádřeným pocitem strachu se můžeme setkat v povídce Viktora Dyky; „Smrt panenky“. Malá Otilka prožívá strach z chudoby, nepřívětivosti okolního světa, školy a zlých dětí, které jí ubližují. Objevuje se tu také strach ze zničené a nefunkční rodiny, která by Otilce měla zajistit pocity lásky a bezpečí. Otilka má strach z vlastní „pološilene“ matky, která v záchvatu agrese a bezmoci vyhazuje z okna panenku, která je Otilčinu srdci bližší než samotná rodina. Její strach pramení z pocitu bezmoci, osamělosti a šikany. V povídce „Smrt panenky“ je strach spíše psychologický a sociální. Motivací je dětská naivita a víra ve zlé čaroděje, kteří ji zaklínají mezi zlé lidi. Strach je zde spojen s traumatizujícími zážitky a neschopností se bránit jak před jejími vrstevníky, tak před vlastními rodiči, kteří jí doma také nejsou oporou. I když se nejedná o nadpřirozený horor, intenzita dětského strachu a bezvýchodnost situace vytvářejí silnou tíživou atmosféru.

Motiv prostředí

Ve „Svatém Xaveriovi“ se pocit strachu projevuje v několika rovinách. Za prvé v samotné situaci, kdy dojde k uzamčení vypravěče v prázdném kostele, které může vyvolávat ve čtenáři úzkost a nejistotu. Ticho, tma a pocit izolace v posvátném prostoru chrámu, kde by se mohlo dít něco nevysvětlitelného, patří mezi klasické hororové prvky. Motivuje ho iracionální strach z neznáma a z možného nadpřirozena, ačkoliv Arbes typicky směřuje k racionálnímu vysvětlení. Později se objevuje strach z odhalení tajemství obrazu a z možných důsledků tohoto odhalení, spojený s napětím a dobrodružstvím při hledání pokladu. Strach z neznámého osudu a z nespravedlivého uvěznění Xaveria ve Vídni rovněž přispívá k celkovému pocitu nejistoty a ohrožení. Poe byl mistrem právě v navozování atmosféry strachu, úzkosti a děsu často prostřednictvím iracionálních obav, psychologického napětí a sugestivních popisů, k čemuž můžeme připodobnit právě tento Arbesův text.

Uzavřený a temný prostor kostela vytváří klaustrofobní a nejistou atmosféru, která přirozeně vyvolává pocity ohrožení a kontaktu s neznámým. Vypravěčův nechtěný noční pobyt v prázdném kostele, kde se omylem ocitne zamčený, je primárním zdrojem této tísně. Podmanivé působení přítomnosti obrazu umírajícího svatého Xaveria v tomto potměšilém prostředí přispívá k morbidní atmosféře a podněcuje úzkostné myšlenky na smrt.

Objevení záhadné postavy muže v tichém a prázdném kostele, jeho neobvyklé chování a pokus o poškození obrazu, vytvářejí silný pocit ohrožení a narušení posvátného prostoru. Neznámý, jehož jednání vypravěče zneklidňuje a o jehož zdravém rozumu začíná pochybovat, narušuje pocit bezpečí, který by měl kostel poskytovat. Znepokojivá podobnost neznámého muže s tváří svatého Xaveria v potměšilém prostředí narušuje racionální vnímání a posiluje pocit tajemna a strachu. Tato zvláštní shoda, kterou vypravěč detailně popisuje, vyvolává otázky o identitě a realitě, přičemž v pustém chrámu na něj tato podobnost činí zvláštní dojem. Později, při hledání pokladu, se strach může přenášet i do vnějšího nočního prostředí pražského Smíchova, kam se postavy vydávají podle mapky ukryté v obraze. Nečekané události a tma v neznámých uličkách mohou působit znepokojivě a hrozivě.

Nejsilnější motiv prostředí se jednoznačně objevuje v „Upírovi“ Karla Hlaváčka. Temná neznámá rozplzlá krajina bez stínu a světla není pouhou kulisou, ale aktivním činitelem, který spoluvytváří atmosféru strachu, děsu a beznaděje. Krajina je popsána smyslovými detaily („*zlatou skvrnou luny kdes nahoře za mraky*“⁹⁴), které zároveň působí nejistě a neurčitě. Je to krajina vnitřní úzkosti a dekadentního rozpoložení, zrcadlící temnou psychiku lyrického subjektu a samotného upíra. Absence světla a stínů umocňuje pocit dezorientace a ztracenosti. Obrovská stínící křídla upíra dále zdůrazňují expresivní a snovou povahu tohoto prostředí. Prostor v „Upírovi“ je tedy metaforou pro temné síly a iracionální obavy.

Poe často využíval izolovaná, stísněná a tísnivá prostředí (zchátralé zámky, opuštěné hrobky) k umocnění pocitu hrůzy a bezvýchodnosti. Hlaváčkův temný a neznámý kraj v „Upírovi“ připomíná Poeův způsob, jak prostřednictvím krajiny zrcadlit vnitřní stavy postav.

„*Bylo to v jakési temné krajině,
se zlatou skvrnou luny kdes nahoře za mraky,
v krajině neznámé, bázlivé, rozplzlé, bez stínu, bez světla*“ (...) ⁹⁵

Tento úryvek Hlaváčkovy básně okamžitě vytváří atmosféru strachu a nejistoty. Absence světla a stínů spolu s neznámostí a neurčitostí prostředí vzbuzují pocity ohrožení a ztráty orientace. Slovo „bázlivé“ přímo spojuje krajinu s emocí strachu.

V tomto děsivém kontextu se objevuje postava upíra, jehož zjev umocňuje pocit hrůzy. Jeho popis je nereálný a děsivý, je popisován jako vybledlá postava z minulosti „*bledých barvách jemné a staré litografie*“⁹⁶ Jeho oči vyzařují něco nepřirozeného a zlověstného „*svítilnou očí zelených pod srostlým obočím / bázlivé černé oči mé provždy*

94 HLAVÁČEK, Karel. *Upír*. In: KOPÁČ, Radim (ed.). *Příšerná hostina: strach, tajemství, hrůza a šílenství v české literatuře 14. až 21. století*. Praha: Sloart, 2023, s. 180. ISBN 978-80-276-0479-1.

95 Tamtéž str. 180.

96 Tamtéž, str. 180.

atropinoval...“⁹⁷. Trvalý dopad tohoto pohledu na vypravěče zdůrazňuje hloubku prožitého strachu a zanechává stálou stopu.

V básni „Radost zániku“ se pocit strachu prolíná s morbidní atmosférou noční samoty a blízkosti smrti, kterou prostředí samo o sobě navozuje.

„*Samotě a tichu noci...*“⁹⁸ vytváří prostor pro konfrontaci s myšlenkami na zánik, které mohou být zdrojem úzkosti a strachu. Ticho a samota zesilují vnímání vlastního nitra a konečnosti. Popis „*(Jak bylo všechno stlumené a stísněno! / A neurčité jako ve snu!)*“⁹⁹ navozuje pocit bezmoci a nejistoty, podobný děsivému snu, kde jsou hrozby nejasné a realita zamlžená. Tato neurčitost zvyšuje pocit zranitelnosti.

Strach je podněcován také vůní čímž jsou obavy často zesílené a iracionální zároveň jsou propojeny s podvědomím a sny a jsou doprovázeny personifikovaným prostředím „*Bázlivá vůně šla prostorem...*“¹⁰⁰. Tento strach je také skrze vůni připomínán „*(Pamatuješ na tu slabě rozdýchanou a umdlenou vůni?)*“¹⁰¹.

„*Úzkost se proplížila nitrem / Jako noční vítr stínem usnulých větví...*“¹⁰² přirovnává pocit úzkosti k nočnímu větru v temném prostředí, ztělesňující neviditelnou, ale všudypřítomnou hrozbu, která vyvolává strach a narušuje pocit klidu.

V povídce „Smrt panenky“ Viktora Dyka je Otilčin strach úzce spjat s ponurým a nepřívětivým prostředím jejího domova a ulice. Její pokoj je šerý a zamračený, slunce sem nesvítí kvůli vysokému domu naproti a ulice je rovná a nepřívětivá. Toto prostředí samo o sobě vyvolává v Otilce smutek a osamělost: (...) „*Nebýt té panenky, bylo by Otilce*

97 HLAVÁČEK, Karel. *Upír*. In: KOPÁČ, Radim (ed.). *Příšerná hostina: strach, tajemství, hrůza a šílenství v české literatuře 14. až 21. století*. Praha: Slovart, 2023, s. 180. ISBN 978-80-276-0479-1.

98 KARÁSEK ZE LVOVIC, Jiří. *Radost Zániku*. In: KOPÁČ, Radim (ed.). *Příšerná hostina: strach, tajemství, hrůza a šílenství v české literatuře 14. až 21. století*. Praha: Slovart, 2023, s. 205. ISBN 978-80-276-0479-1.

99 Tamtéž, str. 205.

100 Tamtéž, str. 205.

101 Tamtéž, str. 205.

102 Tamtéž, str. 206.

často smutno. Pokoj byl šerý a zamračený; nelíbilo se jí zde.“(…)”¹⁰³. Motiv prostředí nám zde funguje jako odraz pro nálady a emoce postav, zmíněné šero by nám tak v pokoji mohlo symbolizovat právě atmosféru, která se v nefunkční rodině nachází, a také samotnou povahu matky.

Škola, kam musí Otilka dvakrát denně sejít po ponurých schodech, je dalším zdrojem strachu spojeným s prostředím. Bojí se nejen lidí, ale i samotné školy. Toto místo nepředstavuje pro Otilku bezpečí ani radost, ale spíše nepříjemnou povinnost, což její strach umocňuje. Atmosféra hádek rodičů v domě také přispívá k Otilčinu strachu. Zachmuřenost otce, hádky s matkou o neznámé ženě a následná otcova odcházení vytvářejí v domě napjatou a děsivou atmosféru, kterou Otilka vnímá a která ji naplňuje strachem. Otilka se třese strachem za svou záclonou, a dokonce i panenka je vyděšena. Tedy nejen fyzické prostředí, ale i emocionální atmosféra domu, tvořená interakcemi mezi postavami, funguje jako motiv strachu.

Motiv smrti

V romanetu „Svatý Xaverius“ je motiv smrti přítomen a ovlivňuje pocit strachu v několika ohledech, i když není vždy primárním zdrojem hrůzy jako například v gotických románech.

Samotná postava umírajícího svatého Xaveria na obraze neustále připomíná konečnost života a nevyhnutelnost smrti. Dlouhé zírání na tento obraz v tichu kostela může podvědomě vyvolávat úzkost z vlastní smrtelnosti. Vypravěč sám konstatuje, že ačkoliv je obraz prostý, působí na jeho obrazotvornost. Tento ustavičný obraz umírání v posvátném prostoru kostela vytváří morbidní atmosféru, která může přispívat k celkovému pocitu neklidu a potenciálního ohrožení.

Myšlenky na smrt se objevují i v úvodní části, kde je citován německý filosof, který mluví o přibývání utrpení a vědomí lidské bídy. Tento filosofický úvod nastoluje téma pomíjivosti a utrpení spojeného s existencí, což může být podkladem pro pocity strachu.

103 DYK, Viktor. Smrt panenky. In: KOPÁČ, Radim (ed.). *Příšerná hostina: strach, tajemství, hrůza a šílenství v české literatuře 14. až 21. století.*. Praha: Slovart, 2023, s. 197. ISBN 978-80-87959-12-1.

Objev neznámého muže a jeho tajemné chování v kostele, spojené s obrazem umírajícího světce, vytváří pocit narušení přirozeného řádu a možné hrozby smrti nebo násilí. Ačkoliv motivace muže není jasně spojena s nadpřirozenou smrtí, jeho skryté úmysly a agresivní jednání (při pokusu o „poškození obrazu“) evokují strach. Podobnost muže s umírajícím Xaveriem může navíc podvědomě spojovat neznámého s blízkostí smrti.

V míře, v jaké se ve „Svatém Xaveriovi“ projevuje strach, podmíněný motivem smrti, je tedy ovlivnění Poem spíše obecné, v oblasti vytváření tísnivé atmosféry a tematizace existenciální úzkosti než přímé, v použití specifických motivů a postupů.

Motiv smrti je nejsilněji přítomen v „Upírovi“ Karla Hlaváčka a v „Radosti zániku“ Jiřího Karáska ze Lvovic, avšak je zobrazen odlišně.

V „Upírovi“ je smrt zobrazena násilně a hrůzostrašně, je spojena s upířím sáním krve a s narušením života. Upír se vrací od svých „vášnivých bezděčných milenek“ s jejich krví na rtech. Smrt je zde hrozbou a zdrojem hrůzy. Báseň se dotýká temné erotiky spojené se smrtí a rozkladem, což je typické pro dekadentní literaturu.

V „Radosti zániku“ je smrt naopak zobrazena tak, že subjekt nad ní rozjímá s jistou mírou přijetí či dokonce fascinace. Báseň se zabývá pomíjivostí těla (*"maso je smutné, mrtvé maso, maso z vosku, zkažené v chorobě"*)¹⁰⁴ a osvobozením duše. Zánik je zde vnímán jako přirozený proces, možná i žádoucí oprostění od tíže světa. I když se objevují obrazy děsivé, celkový tón směřuje k pochopení a přijetí konce. Motiv smrti je zde spojen s filozofickými úvahami o existenci a neexistenci.

Poeova tvorba je prodchnuta fascinací smrtí, pomíjivostí a rozkladem. Karáskova *Radost zániku* s rozjímavým pohledem na smrt, rozkladem těla a možnou touhou po zániku vykazuje dekadentní zvýšenou citlivost, která byla v evropské literatuře konce 19. století částečně inspirována i Poeovým dílem. Lze pozorovat tematické a stylistické paralely

104 KARÁSEK ZE LVOVIC, Jiří. *Radost Zániku*. In: KOPÁČ, Radim (ed.). *Příšerná hostina: strach, tajemství, hrůza a šílenství v české literatuře 14. až 21. století*. Praha: Sloart, 2023, s. 205. ISBN 978-80-276-0479-1.

s dílem Edgara Allana Poea, zejména v zaměření na morbidní detaily, využití smyslových vjemů k navození děsivé atmosféry a zkoumání psychologických aspektů smrti.

Ačkoli se povídka „Smrt panenky“ Viktora Dyka soustředí na zničení panenky, silná citová vazba Otilky k ní a matčin násilný čin vedou k tragickému konci, který lze interpretovat jako Otilčin útěk ke smrti před děsivou realitou. Její skok z okna bezprostředně po zničení panenky Eddy naznačuje, že ztráta jediného zdroje radosti a jistoty v jejím ponurém životě vyvolala takový strach a beznaděj, že smrt se jí jevila jako jediné východisko.

Ve „Smrti panenky“ lze Otilčin útěk do smrti interpretovat jako krajní projev dětského strachu a beznaděje.

Poe je známý pro svá díla, která se ponořují do psychologie postav před smrtí, v okamžiku smrti a po ní, často s důrazem na pocity viny, šílenství a posedlosti.

Motiv duševní poruchy

Motiv duševní poruchy se nejsilněji projevuje ve „Svatém Xaveriovi“ Jakuba Arbesa. Vypravěč v závěru vyprávění spekuluje o možném šílenství svého přítele Xaveria, jehož posedlost odhalením tajemství obrazu svatého Xaveria a následné chování při hledání pokladu se jeví jako iracionální a obsesivní. Vypravěč si všímá Xaveriovy bezpříkladné rozčilenosti a jeho šíleného odhalování tajemství Balkova mistrovského díla. Motiv duševní poruchy je zde spojen s extrémní fixací na jednu myšlenku, ztrátou kontaktu s realitou a možnou paranoiou, která vede k útěku, a nakonec k uvěznění. I když Arbes nakonec nabízí racionální vysvětlení Xaveriova chování (hledání pokladu), intenzita jeho posedlosti a následné tragické události silně navozují obraz duševní nerovnováhy.

Poe byl jedním z prvních autorů, kteří se hluboce zabývali stavy šílenství, obsesí a psychickým rozpadem. Arbesův „Svatý Xaverius“ s posedlostí hlavního hrdiny a jeho možným šílenstvím může být vnímán v kontextu Poeova literárního zkoumání abnormálních psychických stavů. Poe často líčil hlasy, které se propadají do šílenství, ačkoliv Arbesův vypravěč si zachovává racionální odstup.

V případě Jiřího Karáska ze Lvovic a básně „Radost zániku“ mohl Poeův vliv být patrnější v morbidní tematice a fascinaci smrtí. Poeova opakovaná témata smrti, umírání

a rozkladu silně rezonují s ústředním zaměřením básně „Radost zániku“. Karáskovy detailní a naturalistické popisy fyzických projevů smrti připomínají Poeovu tendenci k evokaci hrůzy skrze tělesnost.

Poe mistrně využíval vůně, zvuky a vizuální vjemy k vytvoření děsivého a tísnivého prostředí. Použití smyslových detailů v „Radosti zániku“ k evokaci přítomnosti smrti („bázlivá vůně“¹⁰⁵, „dutý úder v zastřený buben“¹⁰⁶) může být stylistickou ozvěnu Poeova přístupu.

Poe se zajímal o vnitřní stavy mysli postav tváří v tvář smrti. I když „Radost zániku“ nepředstavuje postavu s duševní poruchou, zkoumání pocitů úzkosti a fascinace zánikem se dotýká podobné oblasti psychologického prožívání temných stránek existence, kterou Poe často zkoumal.

V textu „Smrt panenky“ se motiv duševní poruchy neprojevuje tak explicitně jako například v některých dílech Edgara Allana Poea, ale lze nalézt náznaky stavů mysli, které vzbuzují strach a úzkost a které by mohly být interpretovány jako projevy duševní nestability. Matčin náhlý a prudký výbuch vzteku, během kterého zničí Otilčinu panenku, a následná apatie („*Pak sklesla vysílena na pohovku*“¹⁰⁷) mohou být interpretovány jako známky emocionální nestability, které v Otilce vyvolávají děs a vedou k její tragické reakci. Otilka se zděšeně krčí za záclonou, polekána vášnivým křikem a prudkostí gest rodičů. Tento strach pramení z nepředvídatelného a nekontrolovatelného chování matky.

Motivy humoristické

V romanetu „Svatý Xaverius“ se humor jako přímý nástroj k vyvolání strachu explicitně neobjevuje. Nicméně v textu lze nalézt prvky ironie a satiry, které mohou pod povrchem vyvolávat pocity nejistoty a znepokojení, což lze chápat jako formu drobného strachu.

105 KARÁSEK ZE LVOVIC, Jiří. *Radost Zániku*. In: KOPÁČ, Radim (ed.). *Příšerná hostina: strach, tajemství, hrůza a šílenství v české literatuře 14. až 21. století*. Praha: Sloart, 2023, s. 205. ISBN 978-80-276-0479-1.

106 Tamtéž, str. 206.

107 DYK, Viktor. *Smrt panenky*. In: KOPÁČ, Radim (ed.). *Příšerná hostina: strach, tajemství, hrůza a šílenství v české literatuře 14. až 21. století*. Praha: Sloart, 2023, s. 199. ISBN 978-80-87959-12-1.

Ironické poznámky vypravěče na adresu vědy a lidského poznání v úvodní části mohou vyvolávat pocit marnosti a nejistoty ohledně smyslu lidského snažení. Např. citace německého filosofa o stále narůstajícím utrpení a vědomí bídy až k pochopení nicoty snažení, umístěná na začátku příběhu o tajemství a hledání pokladu, vytváří ironický kontrast, který může vést k pocitu existenciální úzkosti. Tato ironie nepřímou zpochybňuje racionální základy světa, čímž může vyvolávat nejistotu a strach z nepoznaného.

Satirický pohled na byrokratické překážky a malichernost při snaze o zvelebení českého umění může vyvolávat frustraci a pocit bezmoci, což je sice emocionálně odlišné od přímého strachu, ale může to vést k obavám o budoucnost kultury a společnosti.

Zlehčující až ironický tón vypravěče při popisu kostelníka a jeho rutinního chování předtím, než dojde k děsivému setkání s neznámým, zvyšuje kontrast mezi všedností a nečekaným ohrožením. Tento kontrast může posílit pocit zranitelnosti a strachu z narušení běžného řádu.

Poe ve svých hororových dílech občas využíval groteskní humor a ironii k zesílení efektu děsivosti nebo k nabídnutí odlehčujícího kontrastu. Arbesův ironický humor v „Svatém Xaveriovi“ by mohl být vzdáleně srovnatelný s Poeovým cynismem a černým humorem, i když Arbesův humor je spíše laskavější a méně existenciálně tíživý.

Závěr

Tato bakalářská práce se zabývá pronikáním Edgara Allana Poea do české literatury a významným vlivem na vývoj žánrů, jako je hororová nebo detektivní povídka v tvorbě česky píšících autorů v průběhu druhé poloviny 19. století do 20. let 20. století. Prostřednictvím komparační a recepční analýzy se podařilo zodpovědět výzkumné otázky a objasnit klíčové aspekty jeho vlivu.

První překlady Poeových děl se do české literatury dostávají zhruba v polovině 19. století, kdy zásadní roli sehrály osobnosti jako František Šebek nebo Jaroslav Vrchlický. Šebkův první překlad „Zlatého chrobáka“ se u nás objevuje v periodiku *Lumír* v roce 1853. Později přichází s překlady poezie Jaroslav Vrchlický, který v roce 1890 přeložil Poeovu báseň „Havran“. Všechny tyto překlady měly zásadní vliv na vnímání Poeovy tvorby v českém literárním a kulturním prostředí. Práce sledovala vývoj názvosloví a přístupů k překladu klíčových Poeových povídek jako „Černý kocour“, „Pád do Maelströmu“, „Zánik domu Usherů“, „Maska červené smrti“ a „Jáma a kyvadlo“ v 19. a na počátku 20. století, čímž ilustrovala dynamiku recepce jeho díla.

Specifické prvky Poeovy poetiky, charakteristická témata (strach, smrt, duševní porucha) a motivy se zřetelně odrazily v dílech vybraných česky píšících autorů spjatých se symbolismem a dekadencí. Analýza děl Karla Hlaváčka („Upír“), Viktora Dyka („Smrt panenky“), Jakuba Arbese („Svatý Xaverius“) a Jiřího Karáska ze Lvovic („Radost zániku“) prokázala inspiraci Poeovým zobrazením temných stránek lidské psychiky, fascinací smrtí a vytvářením tísnivé atmosféry. Práce dále rozebírá motiv smrti a jeho zobrazení u těchto autorů, přičemž poukazuje na podobnosti s Poeovou fascinací tímto tématem. Také motiv duševní poruchy je analyzován na příkladu „Svatého Xaveria“ Jakuba Arbese, kde se projevuje posedlost hlavního hrdiny.

Komparativní analýza povídek „Jáma a kyvadlo“ Edgara Allana Poea a „Železná košile“ Václava Rodomila Krameria odhalila překvapivé tematické a shody v motivech v oblasti věznění a hrůzostrašného místa. Shody zahrnují motiv nespravedlivého uvěznění, utrpení v děsivém žaláři, fyzické nepohodlí, psychickou úzkost a motiv záchrany v závěru povídky. Nicméně vzhledem k výraznému časovému odstupu

mezi vydáním obou povídek (1842 vs. 1831) a absenci informací o vzájemné znalosti autorů, text dochází k závěru, že se s největší pravděpodobností jedná o shodu motivů a témat v rámci podobnosti zvoleného žánru (gotického románu s prvky romantismu) a univerzálních lidských zkušeností.

Celkové dílo Edgara Allan Poe mělo zásadní vliv na českou literaturu hlavně během období symbolistického a dekadentního, tedy na přelomu 19. a 20. století. Došlo ke shodě v tematickém zaměření na iracionální, děsivé a psychologicky komplexní aspekty člověka s dobovým literárním zájmem, což podstatně přispělo k rozvoji těchto směrů v českém prostředí. Jeho přístup k hororovému a detektivnímu žánru povídky, který můžeme nazvat inovativním, inspiroval české autory k experimentování s podobnými tématy v jejich tvorbě.

Recepce Poeova díla, jak je patrné z dobových kritik například Jakuba Arbese a Jiřího Karáska ze Lvovic dokládá, že jeho tvorba vzbuzovala živou diskusi a ovlivňovala literární cítění tehdejší doby. Překlady jeho básní, především „*Havrana*“, se staly předmětem zájmu i různých interpretačních přístupů, což svědčí o jeho vlivu na českou básnickou tvorbu.

Text se zabývá analýzou konkrétních děl Karla Hlaváčka, Viktora Dyka, Jakuba Arbese a Jiřího Karáska ze Lvovic. Ukazuje, jak tito autoři ve své tvorbě reflektovali Poeův způsob navozování atmosféry strachu, jeho fascinaci motivem smrti a zkoumání duševních stavů postav, což svědčí o inspiraci Poeovou poetikou a tematickým zaměřením.

V práci se zabývám mj. tematickou a motivickou shodou mezi povídkami „*Jáma a kyvadlo*“ Edgara Allana Poea a „*Železná košile*“ Václava Rodomila Kramera. Text identifikuje konkrétní shody v motivech věznění, hrůzostrašného prostředí, utrpení a záchrany. V kontextu doby vzniku (první polovina 19. století) a vzhledem k nedostatku přímých důkazů o propojení autorů, interpretuje práce tyto shody jako pravděpodobný výsledek podobnosti žánru (gotického románu s prvky romantismu) a univerzálních lidských zkušeností.

Za pomoci metody komparativní analýzy, která nám umožnila srovnání Poeových děl s těmi od česky píšících autorů, se podařilo identifikovat konkrétní motivické a tematické

paralely mezi autory. Recepční analýza poskytla nezbytný historický a kulturní kontext, díky němuž bylo možné sledovat pronikání Poeova díla do českého prostředí prostřednictvím překladů a dobových ohlasů a pochopit tak míru jeho vlivu.

I necelých sto let po autorově smrti je jeho dílo uznáváno a zanechal trvalý odkaz navzdory všem profesním životním překážkám. Po „Otcí detektivní povídky“ je pojmenováno ocenění, které je udělováno dodnes. První cena *Edgar* byla udělena roku 1946 Julianu Fastovi za román *Bdělý v noci* (*Watchful at Night*). Cena *Edgar* se tak stala jednou z nejvýznamnějších pro autory z oblasti detektivek, je vrcholem Poeova zásadního přínosu literatuře a důkazem, že jeho práce si i s odstupem času získala značnou vážnost a vliv.¹⁰⁸

108 BLOCK, Lawrence, CONNELLY, Michael (ed.). *V mistrově stínu*. V Praze: XYZ, 2010. str. 11-12, ISBN 978-80-7388-301-0.

Seznam použitých informačních zdrojů

Primární literatura

ARBES, Jakub. *Romaneta* [online]. V MKP 1. vyd. Praha: Městská knihovna v Praze, 2011 [aktuální datum citace e-knihy – př. cit. rrrmm-dd]. Dostupné z WWW: <<http://web2.mlp.cz/koweb/00/03/37/06/47/romaneta.pdf>>.

DYK, Viktor. *Smrt panenky*. In: KOPÁČ, Radim (ed.). *Příšerná hostina: strach, tajemství, hrůza a šílenství v české literatuře 14. až 21. století..* Praha: Slovart, 2023, s. 197-199. ISBN 978-80-87959-12-1.

HLAVÁČEK, Karel. *Upír*. In: KOPÁČ, Radim (ed.). *Příšerná hostina: strach, tajemství, hrůza a šílenství v české literatuře 14. až 21. století...* Praha: Slovart, 2023, s. 180-181. ISBN 978-80-276-0479-1.

KARÁSEK ZE LVOVIC, Jiří. *Radost Zániku*. In: KOPÁČ, Radim (ed.). *Příšerná hostina: strach, tajemství, hrůza a šílenství v české literatuře 14. až 21. století...* Praha: Slovart, 2023, s. 205-206. ISBN 978-80-276-0479-1.

KRAMERIUS, Václav Rodomil. *Železná košile*. In: KOPÁČ, Radim (ed.). *Příšerná hostina: strach, tajemství, hrůza a šílenství v české literatuře 14. až 21. století...* Praha: Slovart, 2023, s. 45-58. ISBN 978-80-276-0479-1.

POE, Edgar Allan. *Jáma a kyvadlo a jiné povídky*. Stráž, n. p., Plzeň, závod Vimperk: Odeon, 1975. ISBN 01-111-75.

POE, Edgar Allan. *Havran a jiné básně*. Knihy Omega. Praha 4: DOBROVSKÝ s.r.o., 2020. ISBN 978-80-7390-165-3.

Sekundární literatura

BALDWIN, Summerfield. "The Aesthetic Theory of Edgar Poe." *The Sewanee Review*, vol. 26, no. 2, 1918, pp. 210–21. JSTOR, <http://www.jstor.org/stable/27533106>. Accessed 11 Mar. 2025.

BLOCK, Lawrence, CONNELLY, Michael (ed.). *V mistrově stínu*. V Praze: XYZ, 2010. ISBN 978-80-7388-301-0.

- HARNER, Gary Wayne (1990). *"Edgar Allan Poe in France: Baudelaire's Labor of Love"*. In Fisher, Benjamin Franklin IV (ed.). *Poe and His Times: The Artist and His Milieu*. Baltimore: The Edgar Allan Poe Society. ISBN 978-0-9616449-2-5, str. 218
Dostupné také z: <https://www.eapoe.org/papers/psbbooks/pb19901u.htm#fn0002>
- HEGEROVÁ, Věra. *Česko-anglický, anglicko-český kapesní slovník s anglickou výslovností*. Praha: Levné knihy KMa, 2005. ISBN 80-7309-245-0.
- HILSKÝ, Martin a ZELENKA, Jan. *Od Poea k postmodernizmu: proměny americké prózy*. Praha: Odeon nakladatelství HŠH, 1993. ISBN 80-207-0459-0.
- HOFFMAN, Daniel (1995). *Edgar Allan Poe: The Artist of the Beautiful*. *The American Poetry Review*, 24(6), 11–18. <http://www.jstor.org/stable/27781913>
- CHUDOBA, František. *Pod listnatým stromem*. V Praze: Jan Laichter, 1947, s. [1e].
Dostupné také z: <https://ndk.cz/uuid/uuid:ac7d04ca70b1b2da38f89d9a677d6020>
- KREJČÍ, KAREL. "Jakub Arbes a Revoluce." *Česká Literatura*, vol. 22, no. 5, 1974, pp. 404–08. *JSTOR*, <http://www.jstor.org/stable/43743158>. Accessed 6 Apr. 2025.
- LEHÁR, Jan. *Česká literatura od počátků k dnešku*. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2002, ISBN 80-7106-619-2. Dostupné také z: <https://ndk.cz/uuid/uuid:8bd89c70-16d9-11e3-ae90-5ef3fc9ae867>
- LOIS DAVIS VINES. *Poe Abroad: Influence Reputation Affinities*. Iowa City: University Of Iowa Press, 1999. Disponível em: <https://research.ebsco.com/linkprocessor/plink?id=b4846930-bc78-3215-9280-3a28dda1e4bf>. Acesso em: 28 mar. 2025.
- MOCNÁ, Dagmar a PETERKA, Josef. *Encyklopedie literárních žánrů*. Praha: Paseka, 2004. ISBN 807185669X.
- POE, E. Allan., Varner, J. Grier. (1933). *Edgar Allan Poe and the Philadelphia Saturday courier: facsimile reproductions of the first texts of Poe's earliest tales and "Raising the wind"*. Charlottesville: University of Virginia.
- POE, EdgarAllan. *Filozofie básnické skladby*. Online. V MKP 1. vydání. Praha: Městská knihovna v Praze, 2018. ISBN 978-80-7587-939-

4. Dostupné z: chromeextension://efaidnbmnmnibpcjpcglclefindmkaj/https://web2.mlp.cz/koweb/00/04/40/79/95/filozofie_basnicke_skladby.pdf. [cit. 2025-03-10].
- REIN, David M. "Poe's Dreams." *American Quarterly*, vol. 10, no. 3, 1958, pp. 367–71. *JSTOR*, <https://doi.org/10.2307/2710350>. Accessed 3 Apr. 2025.
- ROYER, Diana. "Edgar Allan Poe's 'Morning on the Wissahiccon': An Elegy for His Penn Magazine Project." *Pennsylvania History: A Journal of Mid-Atlantic Studies*, vol. 61, no. 3, 1994, *JSTOR*, <http://www.jstor.org/stable/27773744>. Accessed 5 Apr. 2025.
- ŠULC, Jan, Jan ZÁBRANA a Aloys SKOUMAL. *Jak se dělá báseň*. Praha: Mladá fronta, 1999, s. 10. ISBN 80-204-0793-6. Dostupné také z: <https://ndk.cz/uuid/uuid:9d4dd170-6169-11e3-ae93-001018b5eb5c>
- TROYAT, Henri. *Baudelaire. Osudy*. Praha: Mladá fronta, 1997. str. 112, ISBN 80-204-0641-7.
- VACCA, Eva a ARBEIT, Marcel, ARBEIT, Marcel (ed.). *Bibliografie americké literatury v českých překladech: knihy, neperiodické publikace, periodika s nejvýše dvanácti čísly ročně, samizdatové a exilové časopisy a fanziny do roku 1997. [Díl 3], Q-Z*. Olomouc: Votobia, 2000. ISBN 8071984507. Dostupné také z: <https://ndk.cz/periodical/uuid:e9a39880-408a-11ec-9253-5ef3fc9bb22f>
- VERLAINE, Paul a Adolf KROUPA. *Prokletí básníci =: [Les Poètes maudits]*: Tristan Corbière, Arthur Rimbaud, Stéphane Mallarmé, Marceline Desbordes-Valmore, Villiers de l'Isle-Adam, Pauvre Lelian. 1946, Dostupné také z: <https://kramerius-dnnt.nkp.cz/uuid/uuid:c2aeb840-2f8e-11e5-b57a-005056825209>
- VINES, LOIS DAVIS, editor. *Poe Abroad: Influence Reputation Affinities*. „Poe in the Czech republic“, University of Iowa Press, 1999. *JSTOR*, <https://doi.org/10.2307/j.ctt20q207t>. Accessed 7 Apr. 2025.
- VLAŠÍN, Štěpán. *Slovník literárních směrů a skupin*. Praha: Panorama, 1983, Dostupné také z: <https://ndk.cz/uuid/uuid:2d97c1d0-b569-11e2-8c63-5ef3fc9ae867>

WERNER, W. L. "Poe's Theories and Practice in Poetic Technique." *American Literature*, vol. 2, no. 2, str. 8-10, 1930, pp. 157–65. JSTOR, <https://doi.org/10.2307/2920018>. Accessed 10 Mar. 2025.

Periodika

Květy: list pro zábavu a poučení s časovými rozhledy. Praha: J. H. Pospíšil, 9.3.1871, 6(10), ISSN 1801-3007. Dostupné také z:

<https://www.digitalniknihovna.cz/mzk/uuid/uuid:12a6f038-435e-11dd-b505-00145e5790ea>

Literární listy. Velké Meziříčí: J. F. Šašek, 1.11.1895, 16(24), ISSN 1803-1463. Dostupné také z: <https://www.digitalniknihovna.cz/mzk/uuid/uuid:37c42ba1-435f-11dd-b505-00145e5790ea>

Lumír. 4.8.1853(31), ISSN 1212-0243. Dostupné také z:

<https://www.digitalniknihovna.cz/cdk/uuid/uuid:5410d980-435e-11dd-b505-00145e5790ea>

Lumír. 27.10.1853(43), ISSN 1212-0243. Dostupné také z:

<https://www.digitalniknihovna.cz/cdk/uuid/uuid:5406ee28-435e-11dd-b505-00145e5790ea>

Lumír. 27.7.1865(30), ISSN 1212-0243. Dostupné také z:

<https://www.digitalniknihovna.cz/cdk/uuid/uuid:522e100f-435e-11dd-b505-00145e5790ea>

Lumír. 30.12.1881(36), ISSN 1212-0243. Dostupné také z:

<https://www.digitalniknihovna.cz/mzk/uuid/uuid:515b087a-435e-11dd-b505-00145e5790ea>

Internetové zdroje

THE RAVEN SOCIETY, THE OLDEST AND MOST PRESTIGIOUS HONORARY SOCIETY AT THE UNIVERSITY OF VIRGINIA. Poe as a student. Online. THE RAVEN SOCIETY, THE OLDEST AND MOST PRESTIGIOUS HONORARY SOCIETY AT THE UNIVERSITY OF VIRGINIA. The Raven Society. (nedatováno). Dostupné z: <https://aig.alumni.virginia.edu/raven/poe-resources/poe-as-a-student/>. [cit. 2025-02-28].

Vyjádření k využití nástrojů umělé inteligence

Při zpracování bakalářské práce jsem využila nástroje umělé inteligence pouze jako podpůrný prostředek pro překlady textových pasáží cizojazyčných zdrojů odborné literatury. Konkrétně bylo použito služby DeepL.

Nástrojů umělé inteligence nebylo využito jinými způsoby, které by nebyly v souladu s opatřením děkana č.: 28/ 2024, Čl. 9.